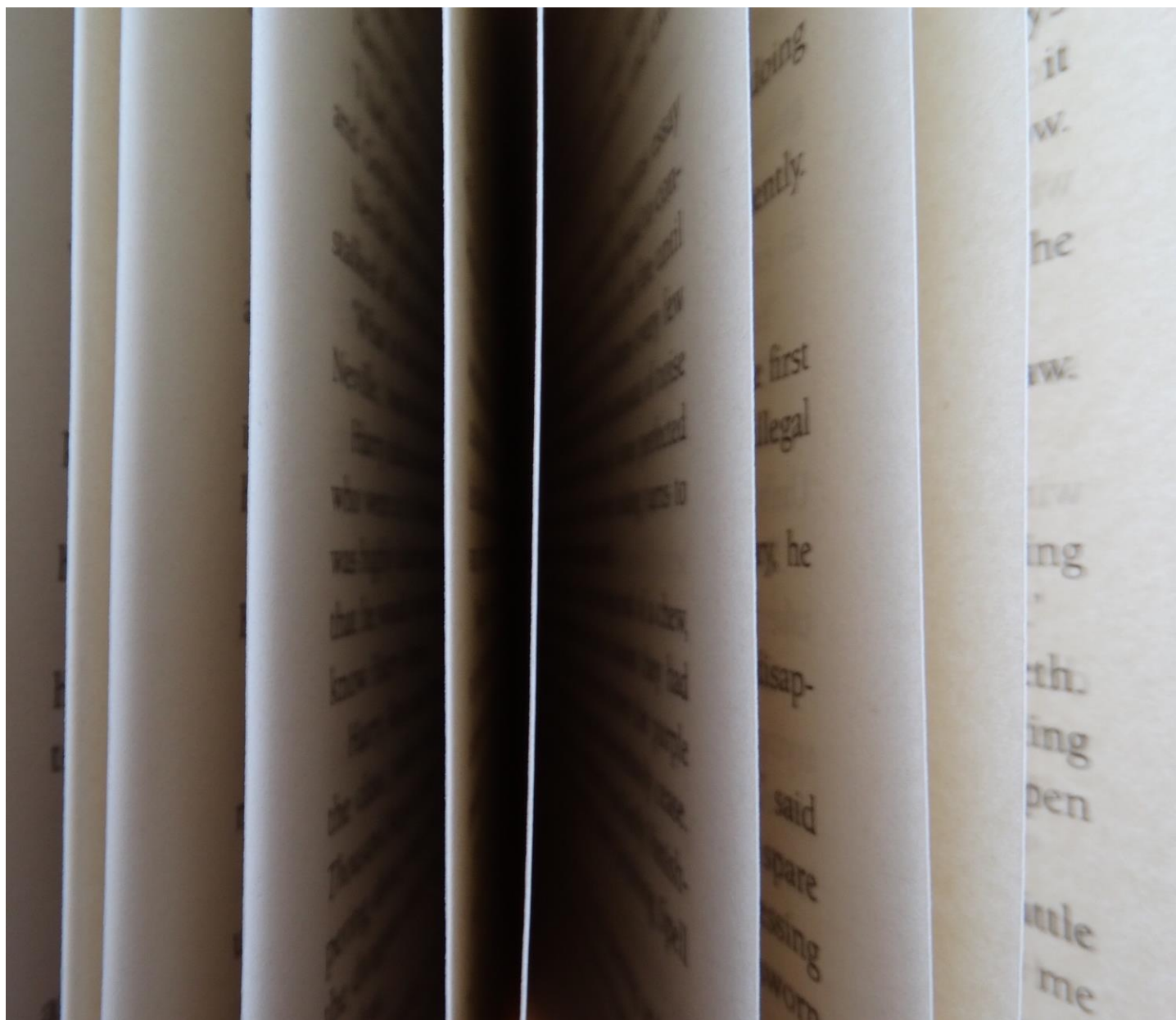

AGJENCIA PËR NDIHMË JURIDIKE FALAS

SFIDAT NË ASPEKTIN LIGJOR, INSTITUCIONAL DHE BUXHETOR

Shtator 2023

Tabela e përmbajtjes

SHKURTESAT	3
HYRJE.....	4
QËLLIMI I ANALIZËS	Error! Bookmark not defined.
METODOLOGJIA	Error! Bookmark not defined.
I. KORNIZA LIGJORE PËR OFRIMIN E NDIHMËS JURIDIKE NË REPUBLIKËN E KOSOVËS	8
1. KUSHTETUTA E REPUBLIKËS SË KOSOVËS DHE DISA NGA AKTET MË TË RËNDËSISHME JURIDIKE NËRKOMBËTARE NË FUSHËN E MBROJTJES JURIDIKE	8
2. PËRSHKRIMI I SITUATËS AKTUALE LIGJORE NË REPUBLIKËN E KOSOVËS LIDHUR ME NDIHMËN JURIDIKE	12
3. GJETJET KRYESORE TË ANALIZËS LIDHUR ME ASPEKTET LIGJORE DHE FUNKSIONALE TË AGJENCISË	18
4. TË GJETURAT MBI BUXHETIN DHE INFRASTRUKTURËN.....	24
5. BASHKËPUNIMI DHE KOORDINIMI.....	30
6. ZHVILLIMI PROFESIONAL I PUNONJËSVE.....	31
7. SFIDAT E FUNKSIONIMIT.....	32
8. PËRFUNDIME DHE REKOMANDIME	34
8.1 PËRFUNDIME	34
8.2 REKOMANDIME	34

Ekspertiza për hartimin e analizës është përkrahur nga projekti: *“Mbështetja e proceseve të reformës së integritetit në BE të Kosovës”*, i mbështetur nga GIZ në Kosovë.

Përmbajtja dhe pikëpamjet e shprehura në këtë raport janë të autorëve dhe nuk përfaqësojnë domosdoshmërisht pikëpamjet e GIZ-it.

Gusht, 2023

Konsulentë:

Prof. asoc. dr. Bedri Bahtiri, ekspert ligjor

Msc. Gazmend Syla, ekspert financiar

SHKURTESAT

GJEDNJ - Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut;

ANJF - Agjencia për Ndihmë Juridike Falas;

KGJK - Këshilli Gjyqësor i Kosovës;

KPK – Këshilli Prokurorial i Kosovës

KPPRK - Kodi i Procedurës Penale i Republikës së Kosovës;

KEDNJ - Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut;

MEPT - Ministria e Financave, Punës dhe Transfereve;

MD - Ministria e Drejtësisë;

ASK – Agjencia e Statistikave të Kosovës;

OSHC - Organizata të Shoqërisë Civile;

OAK - Oda e Avokatëve të Kosovës;

SIMFK – Sistemi Informativ për Menaxhimin e Financave të Kosovës;

OB – Organizatë buxhetore.

HYRJE

Mundësia për mbrojtje efikase të të drejtave të shkelura apo të kërcënuara në shoqëritë demokratike është parakusht themelor për vendosjen e rendit juridik dhe parimit të shtetit të së drejtës.

Ndihma juridike që ofrohet duhet të plotësojë standardet specifike që burojnë nga e drejta për gjykim të drejtë, e drejta themelore e njeriut e garantuar me dokumentet ndërkombëtare për të drejtat e njeriut dhe Kushtetuta e Republikës së Kosovës. Një gjykim i drejtë përfshin barazinë e individëve në qasjen e tyre përkatëse në drejtësi, si dhe të drejtën që ata të mund të mbrojnë e ushtrojnë të drejtat e tyre në mënyrë efektive, në të njëjtat kushte dhe pa diskriminim, përpara një gjykate dhe çdo organi tjetër të autoriteteve publike. Për këtë qëllim, çdo individ duhet të ketë qasje në ndihmë juridike, e cila nënkupton detyrën e shtetit për të siguruar dhënien e ndihmës juridike të një cilësie të kënaqshme, pa pagesë ose me kosto të reduktuar (e cila te ne nuk njihet), kur një person, i cili ka nevojë për ndihmë juridike dhe nuk mund ta përballojë atë, ose kur për arsye drejtësie kërkohet dhënia e ndihmës juridike.

Ndihma Juridike dhe qasja në drejtësi është e drejtë themelore e njeriut, e njohur me akte juridike ndërkombëtare, veçanërisht me Konventën Evropiane për të Drejtat e Njeriut (KEDNJ), e cila në bazë të nenit 22 të Kushtetutës së Republikës së Kosovës është pjesë e legjislacionit të brendshëm, e cila në hierarkinë e akteve juridike ka epërsi mbi ligjet e vendit, duke përfshirë edhe Ligjin për Ndihmë Juridike Falas. Gjithashtu edhe praktika gjyqësore e Gjykatës Evropiane për të Drejtat e Njeriut (GJEDNJ) është mishëruar në Kushtetutën e Republikës së Kosovës dhe është e zbatueshme drejtpërdrejt në Kosovë.

Fatmirësisht ekziston një bazë e mirëfilltë ligjore dhe praktikë gjyqësore ku respektohet e drejta për qasje në drejtësi, duke përcaktuar dhe trajtuar të drejtën për ndihmë juridike në çështjet civile, penale, administrative dhe kundërvajtëse, ngjashëm me shtetet e zhvilluara demokratike në mbarë botën. Megjithatë, nevojiten hulumtime dhe analiza të tjera që ofrojnë njohuri të vlefshme dhe më të detajuara mbi një sërë prioritetesh dhe sfidash me të cilat përballen institucionet vendore për të rritur qasjen e njerëzve në shërbimet efektive të ndihmës juridike falas në organet e drejtësisë në fushat respektive.

Zhvillimi i legjislacionit për ndihmën juridike falas është thelbësor dhe tejet pozitiv për të siguruar ofrimin e shërbimeve të ndihmës juridike, në krijimin e një sistemi efektiv shtetëror të ndihmës juridike.

Ndërgjegjësimi i publikut për disponueshmërinë e shërbimeve të ndihmës juridike dhe mënyrën e qasjes në to është esencial në ofrimin e shërbimeve të ndihmës juridike, veçanërisht për pjesën e grupeve të marginalizuara dhe të cenueshme të popullatës. Prandaj, edukimi ligjor dhe informimi duhet të jenë pjesë integrale e një strategjie nacionale për ndihmë juridike falas.

Megjithëse shumë vende e njohin të drejtën e ndihmës juridike falas për të dyshuarit në procedurë penale, palët në procedurë civile, administrative dhe kundërvajtëse, që nuk kanë

mundësi të përballojnë pagesat për shërbimet e një avokati kërkojnë kujdes më të madh, prandaj duhet shtuar disponueshmërinë dhe ngritjen e cilësisë së ndihmës juridike falas, duke përfshirë krijimin e mekanizmave monitorues të zbatimit të ligjit në praktikë dhe me këtë të eliminohen boshllëqet midis dispozitave ligjore dhe zbatimit të tyre.

Mungesa e ofrimit të ndihmës juridike falas nga momenti kur një përfaqësues i zbatimit të ligjit kufizon lirinë e një personi dhe përfaqësimin e tij në të gjitha fazat e procedurës penale, apo pamundësia e qasjes në drejtësi në procedurë civile, administrative apo atë kundërvajtëse të ndikojë në shkeljen e të drejtës për një gjykim të drejtë, kjo rrjedhimisht e rrit rrezikun e abuzimeve shtesë nga të cilat shumë qytetarë dhe grupe të cënueshme janë në rrezik të shtuar, si tortura, rrëfimet e detyruara dhe paraburgimi arbitrar ose i zgjatur, si dhe pamundësia e ndërmarrjes së veprimeve procedurale sidomos në lëminë civile, penale dhe administrative, ndërsa më rrallë në procedurën kundërvajtëse.

Nevoja për ndihmë juridike falas për çështjet civile në përgjithësi ekziston në masë jashtëzakonisht të madhe, andaj duhet të merren masa për rritjen e qasjes në shërbimet e ndihmës juridike për rastet civile, duke përfshirë edhe kontestet në çështjet familjare dhe çështjet pronësore si raste më të ndërlikuara.

Ekziston disponueshmëria e kufizuar e ofrimit të ndihmës juridike falas e specializuar për ofrimin e shërbimeve sa më cilësore për grupet e synuara, të veçanta dhe të cënueshme të popullsisë, siç janë njerëzit e zhvendosur ndërkombëtarisht dhe refugjatët, pastaj shërbimet e specializuara, si ato për fëmijët dhe gratë, të moshuarit dhe personat me aftësi të kufizuar, si dhe grupet e tjera të marginalizuara të shoqërisë. Në këtë drejtim, të gjithë personave në nevojë të cilët plotësojnë kushtet ligjore, duhet t'ju ofrohet ndihmë juridike falas, e cila mund të ndihmojë për të siguruar që shërbimet e ofruara të jenë të përshtatura për nevojat specifike të grupeve të synuara, gjë e cila edhe një kohë do mbetet një dëshirë e parealizuar, njësoj sikurse janë problemet e njëjta edhe në sistemin gjyqësor dhe prokurorial.

Shërbimet e ndihmës juridike falas në të gjitha regjionet e Kosovës e në veçanti në zonat rurale duhet të jenë prioritet në pjesët e strategjive nacionale të ndihmës juridike falas, pasi që mungesa akute e avokatëve jashtë zonave urbane është një nga pengesat më të mëdha me të cilat përballlet ofrimi i ndihmës juridike falas jo vetëm në Republikën e Kosovës, por edhe gjithandej në regjion dhe përtej tij.

Shoqëria civile dhe aktorët e tjerë joshitetërorë mund të luajnë një rol të rëndësishëm në plotësimin e ofrimit të shërbimeve shtetërore të ndihmës juridike falas, si p.sh. nëpërmjet juristëve të rinj, klinikave ligjore me bazë universitare ose nismave të tjera të sektorit privat për shërbime pro bono.

Agjencia për Ndihmë Juridike Falas është Agjenci Ekzekutive në kuadër të Ministrisë së Drejtësisë, e vetmja në Republikën e Kosovës, përgjegjëse për organizimin dhe ofrimin e Ndihmës Juridike Falas. Legjislacioni në fuqi mundëson krijimin e një sistemi funksional për Ndihmë Juridike Falas në procedurën Civile, Penale, Administrative dhe Kundërvajtëse,

nëpërmjet të cilit sigurohet qasja efektive në drejtësi për qytetarët që nuk kanë mjete të mjaftueshme financiare.

ANJF është institucioni më i rëndësishëm në sistemin e integruar të Ndhmës Juridike në drejtim të ofrimit të Ndhmës Juridike Falas. Numri dhe llojllojshmëria e kërkesave të shfrytëzuesve të Ndhmës Juridike tregojnë nevojën dhe rëndësinë e qëndrueshmërisë së këtij institucioni.

Agjencia për Ndhmë Juridike Falas si autoritet shtetëror, përgjegjës për dhënien e ndihmës juridike falas në Republikën e Kosovës, duhet të merr parasysh, por duke mos u kufizuar vetëm në:

- (a) sigurimin e diversitetit në llojet e ofruesve të ndihmës juridike;
- (b) ruajtjen e pavarësisë në monitorimin e performancës së ofrimit të shërbimit të ndihmës juridike falas;
- (c) rritjen e cilësisë së shërbimeve të ndihmës juridike falas, duke përfshirë zhvillimin e standardeve të performancës dhe kualifikimit për të gjithë ofruesit e ndihmës juridike falas.

Për të siguruar qëndrueshmërinë e shërbimeve të ndihmës juridike falas, është thelbësore që shteti të ndajë buxhetin e duhur për të plotësuar kërkesën për ndihmë juridike falas. Shtrirja e kërkesës dhe prioritetet mund të identifikohen nëpërmjet vlerësimeve të nevojave ligjore për përfaqësim, të cilat mund të informojnë politikëbërjen e bazuar në dëshmi konkrete me qëllim të sigurimit të mbështetjes së gjithanshme të Agjencisë për Ndhmë Juridike Falas.

Gjetjet dhe rekomandimet e kësaj analize mund të ndihmojnë ligjvënësit, politikëbërësit dhe aktorët e tjerë që punojnë në fushën e qasjes në ndihmë juridike falas, duke identifikuar prioritetet dhe duke bërë rekomandime të bazuara në fakte se si të forcohet ofrimi i shërbimeve të ndihmës juridike falas, si një mjet për të fuqizuar njerëzit për të kërkuar drejtësi dhe për të mbrojtur të drejtat e tyre.

QËLLIMI I ANALIZËS

Qëllimi i kësaj analize është të identifikojë sfidat kryesore të Agjencisë për Ndihmë Juridike Falas, në aspektin ligjor, institucional dhe buxhetor dhe të prezentojë boshllëqet duke propozuar zgjidhje përkatëse për një efikasitet më të mirë të këtyre organeve në kuadër të procesit të reformave gjithëpërfshirëse të sektorit të sundimit të së drejtës në Kosovë. Që nga shtatori i vitit 2022, përgjegjësitë për Agjencinë për Ndihmë Juridike Falas me Ligj janë transferuar në Ministrinë e Drejtësisë (MD). Për të zbatuar në mënyrën më të mirë të mundshme reformën e shërbimeve të ndihmës juridike falas dhe për të adresuar nevojat e qytetarëve, kjo analizë do të shërbejë si bazë për reformimin e Agjencisë për Ndihmë Juridike Falas në aspektin ligjor, institucional dhe buxhetor.

METODOLOGJIA

Metodologjia që është zbatuar në këtë analizë paraqet një qasje mbi sfidat me të cilat ballafaqohet Agjencia për Ndihmë Juridike Falas në aspektin e rregullimit ligjor, funksionimit buxhetor apo të realizimit në praktikë të detyrimeve të paracaktuara që ka dhe, mbledhja e mendimeve të profesionistëve të fushës lidhur me rrugën që duhet të marrë reforma e shërbimeve të ndihmës juridike falas. Analiza është mbështetur në mbledhjen e të dhënave nga dy burime kryesore:

- (i) **Burimet parësore** – kanë përfshirë kornizën ligjore aktuale si dhe analizën buxhetore nga dokumentet, analizat dhe raportet e institucioneve të ndryshme, që kanë pasur për bazë studimin e sfidave të Agjencisë për Ndihmë Juridike Falas;
- (ii) **Burimet dytësore** – pas analizës të bazës ligjore si dhe të të dhënave buxhetore, janë përpunuar të gjeturat dhe është hartuar raporti, i cili është diskutuar me grupin punues të themeluar për zhvillim të analizës në një punëtori dhe është plotësuar tutje pas inputeve nga anëtarët e grupit punues. Versioni i fundit është validuar nga grupi punues.

I. KORNIZA LIGJORE PËR OFRIMIN E NDIHMËS JURIDIKE NË REPUBLIKËN E KOSOVËS

1. KUSHTETUTA E REPUBLIKËS SË KOSOVËS DHE DISA NGA AKTET MË TË RËNDËSISHME JURIDIKE NËRKOMBËTARE NË FUSHËN E MBROJTJES JURIDIKE

Kushtetuta e Republikës së Kosovës, e vitit 2008, duke ndjekur shembujt e rregullimeve në të drejtën krahasuese bashkëkohore, garanton të drejtën e ndihmës juridike për çdo individ (neni 30), ku kjo e drejtë në sistemin tonë juridik ka fituar për herë të parë statusin e një të drejte të garantuar me Kushtetutë. Sipas Kushtetutës së Republikës së Kosovës (neni 31 paragrafi 6), përcaktohet e drejta për ndihmë juridike, përfshirë ndihmën juridike falas, si në vijim: *“Ndihma Juridike Falas do t’u mundësohet atyre që nuk kanë mjete të mjaftueshme financiare, nëse një ndihmë e tillë është e domosdoshme, për të siguruar qasje efektive në drejtësi”*. Ndihma Juridike Falas në Republikën e Kosovës më hollësisht rregullohet dhe mund të ushtrohet nën kushtet e përcaktuara me ligjin për Ndhimë Juridike Falas.

Garantimi kushtetues i të drejtës për ndihmë juridike e detyron shtetin që të sigurojë kushtet për gëzimin dhe mbrojtjen e kësaj të drejte. Për rrjedhojë, shteti ka për detyrë të rregullojë ligjërisht dhënien e ndihmës juridike, e cila sjell edhe detyrimin e shtetit për të siguruar ofrimin e ndihmës juridike falas.

Detyrimet e Republikës së Kosovës për të rregulluar dhënien e ndihmës juridike burojnë nga Kushtetuta e Republikës së Kosovës, e cila garanton të drejtën për gjykim të drejtë dhe të paanshëm (neni 31 paragrafi 2), si dhe të drejtën për ndihmë juridike, si një e drejtë e veçantë e njeriut (neni 30, paragrafi 1, nënparagrafi (5) i Kushtetutës), gëzimin dhe mbrojtjen e së cilës duhet ta sigurojë shteti. Për më tepër, Republika e Kosovës për ta rregulluar me ligj dhe për ta funksionalizuar dhënien e ndihmës juridike, duke përfshirë ndihmën juridike falas, obligohet edhe nga kërkesat e shumta në procesin e anëtarësimit në Këshillin e Evropës, ku Republika e Kosovës ka aplikur që të jetë pjesë e tij, rekomandimet e të cilit është e detyruar t’i zbatojë.

E drejta për ndihmë juridike është një nga të drejtat kushtetuese të cilën shteti e garanton për të krijuar mundësi të barabarta për shfrytëzim efektiv të të drejtave të garantuara me Kushtetutën e Republikës së Kosovës dhe marrëveshjet ndërkombëtare të ratifikuara (neni 19 i Kushtetutës).

Obligimi i përgjithshëm kushtetues i të drejtës për ndihmë juridike përfshin detyrën e shtetit për të krijuar kornizën e duhur normative të ndihmës juridike dhe për të siguruar kushte për gëzimin dhe mbrojtjen e kësaj të drejte, në përputhje me nenin 1 të Kushtetutës, sipas së cilit Republika e Kosovës përkufizohet si shtet i cili respekton të drejtat dhe liritë e të gjithë qytetarëve të vet dhe të gjithë individëve brenda kufijve të saj. Në këtë kuptim, Kushtetuta e Republikës së Kosovës përcakton ndalimin e çdo forme të diskriminimit (neni 7 dhe neni 24 i Kushtetutës).

Në Republikën e Kosovës ka sfida dhe kufizime serioze në lidhje me gëzimin e të drejtës për qasje në drejtësi, e cila, ndër të tjera, është pasojë e një infrastrukture ligjore joadekuate dhe burimeve të pakta financiare të caktuara për sensibilizimin dhe ofrimin e ndihmës juridike falas. Andaj është e nevojshme që këto sfida të tejkalohen dhe të krijohet një sistem gjithëpërfshirës, funksional dhe efikas i ndihmës juridike falas, i cili do të siguronte barazi në qasjen në drejtësi.

Duke pasur parasysh drejtimit strategjike të zhvillimit të Republikës së Kosovës dhe përpjekjet e bëra nga shteti për të vendosur plotësisht sundimin e ligjit, në përputhje me standardet më të larta ndërkombëtare, që është parakusht për anëtarësim në Bashkimin Evropian, në sistemin e Ndhmës Juridike Falas, deri më tani janë bërë hapa me rëndësi, por të pamjaftueshëm drejt krijimit të një sistemi efektiv, efikas ligjor dhe financiarisht të qëndrueshëm, i cili plotëson nevojat e qytetarëve dhe kontribuon në vendosjen e shtetit të së drejtës dhe rendit juridik, si dhe rikthen besimin e qytetarëve në sistemin gjyqësor të Republikës së Kosovës dhe avancimin e mëtejshëm të shtetit në procesin e integrimit në Bashkimin Evropian.

Konventa Evropiane për Mbrojtjen e të Drejtave dhe Lirive Themelore të Njeriut

garanton të drejtën për gjykim të drejtë (neni 6, paragrafi 1), si një e drejtë e veçantë e njeriut e bazuar në idetë e drejtësisë natyrore, realizimi i së cilës është i një rëndësie thelbësore për zhvillimin e demokracisë dhe parimit të sundimit të ligjit. Standardi i Konventës për gjykim të drejtë përfshin një seri të tërë të drejtash të veçanta, si e drejta për qasje efektive në gjykatë, e drejta për dëgjim, barazia në përdorimin e autoritetit të posaçëm, e drejta për një gjykim të paanshëm dhe të pavarur të përcaktuar me ligj, e drejta për barazi në proces dhe të tjera.

Një nga instrumentet për ushtrimin e të drejtës për qasje në drejtësi dhe standardit të gjykimit të drejtë është e drejta për ndihmë juridike. Konventa Evropiane për Mbrojtjen e të Drejtave dhe Lirive Themelore të Njeriut në mënyrë eksplicite njeh të drejtën për ndihmë juridike vetëm për individët e akuzuar për një vepër penale, duke përcaktuar në nenin 6, paragrafi 3, pika (c), e cila sipas nenit 22 të Kushtetutës së Republikës së Kosovës zbatohet drejtpërdrejt si pjesë e legjislacioit të brendshëm. Megjithatë, duke qenë se standardi i qasjes efektive në drejtësi dhe gjykim të drejtë zbatohet edhe në fushën e të drejtës civile, e drejta për ndihmë juridike garantohej edhe në rastet e të drejtave dhe detyrimeve të fushës civile.

Sipas Konventës Evropiane për Mbrojtjen e të Drejtave të Njeriut dhe Lirive Themelore, detyrimi për të ofruar ndihmë juridike falas ekziston kur këtë e diktojnë “interesat e drejtësisë”. Kriteret e përdorura si bazë për vlerësimin e “interesave të drejtësisë” janë zhvilluar në praktikën e gjatë të Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut dhe janë shprehur në vendimet e saj të shumta. Në këtë aspekt, edhe Kushtetuta e Republikës së Kosovës në nenin 53 të saj, përcakton se të drejtat e njeriut dhe liritë themelore të garantuara me Kushtetutë interpretohen në përputhje me vendimet e GJEDNJ-së, gjë e cila obligon gjykatat në Republikën e Kosovës që të marrin për bazë praktikën gjyqësore të GJEDNJ-së me rastin e vendosjes së çështjeve të ngjashme në Kosovë. Në këtë aspekt roli kryesor i takon: kompleksitetit ligjor dhe faktik të çështjes, ashpërsisë së dënimit të mundshëm, natyrës së të drejtës thelbësore që mbrohet në

rastin konkret, si dhe rëndësisë që ka çështja për një individ, paaftësisë së supozuar të individit për ta mbrojtur vetveten sipas dispozitave të ligjit të brendshëm, aftësisë aktuale të individit të aftë për të mbrojtur veten e tij, duke marrë parasysh moshën e tij, si dhe të gjitha aktivitetet e tjera, si shkrim-leximi, anëtarësimi në një grup social të rrezikuar ose të marginalizuar etj.

Këshilli i Evropës ka udhëzuar vendet anëtare me rezoluta dhe rekomandime të shumta që ta bëjnë më të lehtë dhe të sigurt qasjen efektive në drejtësi duke thjeshtuar dhe rritur transparencën e çështjeve gjyqësore, duke informuar publikun mbi mekanizmat e mbrojtjes ligjore etj. Përveç kësaj, dokumentet e Këshillit të Evropës shprehin pritshmërinë që vendet anëtare të rregullojnë dhënien e ndihmës juridike në atë mënyrë që të sigurohet që askush të mos pengohet për shkaqe ekonomike a shkaqe të tjera nga përpjekjet për të ushtruar dhe mbrojtur të drejtat e tyre përpara çdo gjykate ose organi tjetër të autoriteteve publike.

Dokumentet më domethënëse të Këshillit të Evropës në fushën e ndihmës juridike janë: **Rezoluta (76) 5 për ndihmë juridike në çështjet civile, tregtare dhe administrative¹, Rezoluta (78) 8 për ndihmë juridike dhe këshilla², Rekomandimi Nr. R (81) 7 i Komitetit të Ministrave për Shtetet Anëtare për masat që lehtësojnë qasjen në drejtësi³, Rekomandimi Nr. R (93) 1 i Komitetit të Ministrave për shtetet anëtare për qasjen efektive në ligj dhe në drejtësi për më të varfërit⁴.**

Republika e Kosovës është e përkushtuar të bëhet anëtare e plotë e Bashkimit Evropian dhe për këtë arsye është e nevojshme të rregullohet dhënia e ndihmës juridike në përputhje me legjislacionin dhe standardet e Bashkimit Evropian.

Në Bashkimin Evropian, e drejta për ndihmë juridike përfaqëson një nga të drejtat themelore, ushtrimi i së cilës siguron qasje efektive në drejtësi. Karta e të drejtave themelore të Bashkimit Evropian e vitit 2000⁵, përcakton se: *“Çdokush do të ketë mundësinë të këshillohet, të mbrohet dhe të përfaqësohet. Ndihma juridike do t'u vihet në dispozicion atyre që u mungojnë burimet e mjaftueshme për aq sa një ndihmë e tillë është e nevojshme për të siguruar qasje efektive në drejtësi”* (Neni 47, paragrafët 2 dhe 3).

Direktiva e Këshillit 2000/43/KE e 29 qershorit 2000 që zbaton parimin e trajtimit të barabartë ndërmjet personave pavarësisht nga origjina racore ose etnike⁶ inkurajon vendet anëtare që të përfshijnë sektorin civil në ofrimin e ndihmës juridike kur shteti, për shkak të burimeve të pamjaftueshme financiare dhe njerëzore, është i paaftë për të përmbushur kërkesat për ndihmë juridike falas.

¹ Resolution (76) 5 on legal aid in civil, commercial and administrative matters, from February 18, 1976.

² Resolution (78) 8 on legal aid and advice, from March 2, 1978.

³ Recommendation No. R (81) 7 of the Committee of Ministers to member States on measures facilitating access to justice (adopted on May 14, 1981).

⁴ Recommendation No. R (93) 1 of the Committee of ministers to member states on effective access to the law and to justice for the very poor [1] (adopted on January 8, 1993). (<http://www.legislationline.org>).

⁵ Charter of fundamental rights of the European Union, (2000/C; 364/01; Nice, 7/12/2000).

⁶ Council Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin, Official Journal L 180, 19/07/2000 P. 0022 - 0026.

Direktiva e Këshillit 2002/8/KE e 27 janarit 2003 për të përmirësuar qasjen në drejtësi në mosmarrëveshjet ndërkufitare duke vendosur rregulla minimale të përbashkëta në lidhje me ndihmën juridike për mosmarrëveshje të tilla që nga viti 2002⁷ promovoi zbatimin e ndihmës juridike në mosmarrëveshjet ndërkufitare për individët të cilëve u mungojnë burimet e mjaftueshme financiare, në mënyrë që të bëhet më e lehtë dhe më efektive qasja në drejtësi.

Vendimi Kuadër i Këshillit i datës 15 mars 2001 mbi pozitën e viktimave në procedurat penale nga viti 2001⁸, inkurajon vendet anëtare të sinkronizojnë të gjitha legjislacionet në mënyrë që Rezoluta (76) 5 për ndihmën juridike në çështjet civile, tregtare dhe administrative, nga 18 shkurt 1976 të zbatohet.

---

⁷ Council Directive 2002/8/EC of 27 January 2003 to improve access to justice in cross-border disputes by establishing minimum common rules relating to legal aid for such disputes. Official Journal L 26/41, 31/01/2003.

⁸ 2001/220/JHA: Council Framework Decision of 15 March 2001 on the standing of victims in criminal proceedings, Official Journal, L 82/1, 22/3/20 for implementation of Strategy for Improvement of Position of Roma.

2. PËRSHKRIMI I SITUATËS AKTUALE LIGJORE NË REPUBLIKËN E KOSOVËS LIDHUR ME NDIHMËN JURIDIKE

Edhe pse Kushtetuta e Republikës së Kosovës, siç u tha edhe më sipër, garanton të drejtën për ofrimin e ndihmës juridike, përfshirë ndihmën juridike falas, është rregulluar në mënyrë solide me legjislacionin në fuqi në Kosovë, vlen të theksohet se nuk ekziston një sistem i rregulluar integral i ndihmës juridike. Kjo situatë nuk është e qëndrueshme, sidomos duke marrë parasysh kërkesën në rritje për ndihmë juridike.

Disa ligje të ndryshme përmbajnë dispozita që kanë të bëjnë me ndihmën juridike, të cilat rregullojnë vetëm forma të caktuara të ndihmës juridike, e të cilat të përmbledhura do të trajtohen si në vijim:

- Ligji për Vetëqeverisjen Lokale (“Gazeta Zyrtare e RKS” nr. 28/2008), në nenin 17 pika i), e cila përcakton detyrimin e komunave për promovimin dhe mbrojtjen e të drejtave të njeriut.

- Ligji për Avokatinë “Gazeta Zyrtare e RKS” nr.20/2013, në nenin 3 të tij parashikon që: *“Avokatia është profesion i lirë dhe i pavarur që merret me dhënien e ndihmës juridike personave fizikë dhe juridikë për mbrojtjen e lirive, të drejtave dhe të interesave të tyre në pajtim me rendin juridik”*. Pastaj në nenin 21 rregullon përfaqësimin sipas detyrës zyrtare, duke përcaktuar edhe detyrimet e organeve kompetente, përfshirë edhe Agjencinë për Ndhmë Juridike Falas.

- Kodi i Procedurës Penale i Republikës së Kosovës (“Gazeta Zyrtare e RKS” nr. 24/2022) rregullon pjesërisht ndihmën juridike falas. Kështu në nenin 53, paragrafi 1 përcaktohet se: *“1. Për mbrojtës mund të angazhohet vetëm avokati i cili është anëtar i Odës së Avokatëve të Kosovës”*.

Gjithashtu, Kodi i Procedurës Penale ka dispozita që kanë të bëjnë me mbrojtjen e detyruar, ku specifikisht në dispozitat konkrete përcaktohet si vijon:

“Nenin 56

Mbrojtja e detyruar

1. I pandehuri duhet të ketë mbrojtës në këto raste:

1.1. nga marrja në pyetje për herë të parë e deri në përfundim të procedurës penale me vendim të formës së prerë kur i pandehuri është memec, shurdh, i verbër ose shpreh shenja të çrregullimeve apo paafësisë mendore dhe kështu është i paafte që të mbrohet vetë me sukses;

1.2. nga arrestimi, gjatë seancës për caktimin e paraburgimit dhe gjatë kohës derisa ai gjendet në paraburgim;

1.3. nga momenti i marrjes në pyetje për herën e parë për vepër penale të dënueshme me të paktën pesë (5) vjet burgim;

1.4. në procedurë sipas mjeteve të jashtëzakonshme juridike kur i pandehuri është memec, shurdh ose shpreh shenja të çrregullimit apo të paaftësisë mendore ose është shqiptuar dënimi me burgim të përjetshëm;

1.5. në të gjitha rastet kur i pandehuri kërkon të hyjë në marrëveshje për pranimin e fajësisë; ose

1.6. në të gjitha rastet kur i akuzuari gjykohet në mungesë sipas nenit 303 të këtij Kodi.

*2. Në qoftë se i pandehuri në rastin e mbrojtjes së detyruar nuk angazhon mbrojtës, e angazhimin nuk e bën askush nga personat në nenin 52 paragrafi 7 i këtij Kodi, **gjyqtari kompetent ose organi tjetër kompetent që e zbaton procedurën i cakton një mbrojtës sipas detyrës zyrtare me shpenzime publike.** Kur mbrojtësi caktohet sipas detyrës zyrtare nga momenti i marrjes në pyetje, i pandehuri njoftohet për këtë me rastin e dorëzimit të aktakuzës.*

*3. Në qoftë se i akuzuari në rastin e mbrojtjes së detyruar mbetet pa mbrojtës gjatë procedurës dhe nëse ai nuk angazhon mbrojtës tjetër, **gjyqtari kompetent ose organi tjetër kompetent që e zbaton procedurën cakton një mbrojtës të ri sipas detyrës zyrtare me shpenzime publike.***

4. Personi juridik nuk ka të drejtë në mbrojtës të caktuar me shpenzime publike.

5. Në rastet e mbrojtjes së detyruar, mund të hiqet dorë nga e drejta për të pasur mbrojtës në pajtim me nenin 52, paragrafi 3 të këtij Kodi. Në raste të tilla, avokati i caktuar sipas detyrës zyrtare mbahet për të vepruar si “avokat në gatishmëri” me të vetmen përgjegjësi për të qenë i pranishëm dhe për ta këshilluar të dyshuarin ose të pandehurin gjatë tërë procedurës. Në qoftë se i dyshuari ose i pandehuri tërheq heqjen dorë, avokati në gatishmëri bëhet mbrojtës.

Neni 57

Mbrojtësi me shpenzime publike kur mbrojtja nuk është e detyruar

1. Kur nuk ekzistojnë kushtet për mbrojtjen e detyruar, të pandehurit i caktohet mbrojtës me shpenzime publike me kërkesën e tij, nëse:

1.1. sipas gjendjes pasurore të tij nuk mund t'i përballojë shpenzimet e mbrojtjes; dhe

1.2. plotësohet një nga kushtet e mëposhtme:

1.2.1. procedura penale zhvillohet për vepër penale për të cilin është paraparë dënimi me burgim prej tre (3) apo më shumë vjet burgim; ose

1.2.2. këtë e kërkojnë interesat e drejtësisë pavarësisht nga dënimi i paraparë.

2. *I pandehuri njoftohet nga gjyqtari kompetent ose organi tjetër kompetent i cili e zbaton procedurën për të drejtën e tij në mbrojtës me shpenzime publike, sipas paragrafit 1 të këtij neni para se të merret në pyetje për herë të parë.*

3. *Kërkesa për caktimin e mbrojtësit me shpenzime publike sipas paragrafit 1 të këtij neni mund të bëhet gjatë gjithë procedurës penale. Gjyqtari kompetent apo organi tjetër kompetent që e zbaton procedurën merr aktvendim të arsyetuar me shkrim lidhur me kërkesën për caktimin e mbrojtësit. Nëse policia ose prokurori i shtetit refuzon kërkesën e të pandehurit për t'i caktuar mbrojtës me shpenzime publike, i pandehuri mund t'i ankohet gjyqtarit të procedurës paraprake.*

4. *Para caktimit të mbrojtësit me shpenzime publike sipas këtij neni, i pandehuri duhet të dorëzojë një deklaratë duke cekur pasuritë e tij dhe të deklarohet se nuk mund të përballojë shpenzimet e mbrojtësit.*

5. *Në pajtim me nenin 11 paragrafin 4 të këtij Kodi, të pandehurit i caktohet një mbrojtës me përvojën dhe përgatitjen që përkon me llojin e veprës penale”.*

Siç mund të shihet kanë ndodhur ndryshime drastike për sa i takon mbrojtjes së detyruar dhe ulje të viteve për mbrojtjen e detyruar janë përcaktuar me Kodin e ri. Kështu, **Kodi Nr. 04/L-123, Neni 57 paragrafi 1 nënparagrafi 1.3**, ka përcaktuar mbrojtjen e detyruar: “.....nga ngritja e aktakuzës, kur aktakuza është ngritur kundër tij për vepër penale të dënueshme me të paktën dhjetë (10) vjet burgim....”, **NDËRSA, Kodi Nr. 08/L-032, Neni 56 paragrafi 1 nënparagrafi 1.3**, ka përcaktuar mbrojtjen e detyruar: “.....nga momenti i marrjes në pyetje për herën e parë për vepër penale të dënueshme me të paktën pesë (5) vjet burgim.

Pastaj, **Kodi 04/L-123, Neni 57 paragrafi 1 nënparagrafi 1.5**, parasheh mbrojtjen e detyrueshme “në të gjitha rastet kur i pandehuri kërkon të hyjë në marrëveshje për pranimin e fajësisë për vepër penale për të cilën parashihet dënim me së paku një (1) vit burgim, i pandehuri duhet të përfaqësohet nga mbrojtësi”, **NDËRSA, Kodi 08/L-032, Neni 56 paragrafi 1 nënparagrafi 1.5**, parasheh mbrojtjen e detyrueshme “në të gjitha rastet kur i pandehuri kërkon të hyjë në marrëveshje për pranimin e fajësisë...”.

Vlen të përmendet se **Kodi 08/L-032, në Nenin 56 paragrafi 1 nënparagrafi 1.6**. sjell një risi dhe detyrim të mbrojtjes së detyruar edhe “në të gjitha rastet kur i akuzuari gjykohet në mungesë sipas nenit 303 të këtij Kodi”.

Gjithashtu, **Kodi 04/L-123, Neni 58 paragrafi 1 nënparagrafi 1.1**. ka përcaktuar se: “1. Kur nuk ekzistojnë kushtet për mbrojtjen e detyruar, të pandehurit i caktohet mbrojtës me shpenzime publike me kërkesën e tij, nëse: 1.1. nuk ekzistojnë kushtet për mbrojtje të detyrueshme e procedura penale zhvillohet për vepër penale për të cilën është paraparë **dënimi me burgim me tetë (8) ose më shumë vjet,...**”, **NDËRSA, Kodi 08/L-032, Neni 57 paragrafi 1 nënparagrafi 1.2**. parasheh se: “1.2. plotësohet një nga kushtet e mëposhtme: 1.2.1.

procedura penale zhvillohet për vepër penale për të cilin është paraparë dënimi me **burgim prej tre (3) apo më shumë vjet burgim....”**.

Të gjitha këto ndryshime të bëra në Kodin e Procedurës Penale të Republikës së Kosovës, natyrisht se krijojnë implikime buxhetore pasi që detyrimi për sigurimin e mbrojtjes është shumë më i madh sesa që ishte para disa muajve sa nuk ka hyrë në fuqi Kodi i ri i Procedurës Penale, pasi që detyrimi për të pas mbrojtës është zbritur dukshëm.

- Kodi i Drejtësisë për të Mitur (“Gazeta Zyrtare e RKS” nr. 17/2018), obligon gjykatat dhe organet e tjera që asnjë i mitur, pavarësisht veprës penale, nuk mund të merret në pyetje në asnjë faze të procedurës penale pa prezencën e avokatit mbrojtës (neni 41), gjë e cila tregon për implikime buxhetore për shtetin, pasi që shumica e të miturve dhe familjet e tyre nuk angazhojnë avokat sipas autorizimit.

- Ligji për Procedurën Kontestimore (“Gazeta Zyrtare e RKS” nr. 38/20), ka rregulluar me dispozita konkrete përfaqësimin e klientëve në procedurën kontestimore, veçanërisht me nenin 470, si dispozitë e përgjithshme.

- Ligji për Familjen i Kosovës (“Gazeta Zyrtare e RKS” nr. 4/2006), përmban dispozita të cilat rregullojnë çështjet martesore dhe familjare, përfshirë edhe shkurorëzimin në procedurë gjyqësore, çështjen e alimentacionit dhe besimit të fëmijëve, ndarjen e pasurisë së përbashkët të bashkëshortëve etj. e që nevojitet ndihma juridike falas për palën që i plotëson kushtet e parapara me Ligjin për Ndhimë Juridike Falas.

- Ligji për Azil (“Gazeta Zyrtare e RKS” nr. 8/2018), ka përmendur ofrimin e ndihmës juridike, duke përcaktuar mbrojtjen e detyruar për personat që kërkojnë azil, të cilët kanë të drejtën e ndihmës juridike falas (neni 30).

Siç shihet, këto janë vetëm disa nga Ligjet e Republikës së Kosovës, të cilat përcaktojnë të drejtat dhe detyrimet që ndërliken me ndihmën juridike falas.

- Ligji për Ndhimë Juridike Falas Nr. 04/L-017 (“Gazeta Zyrtare e RKS” nr. 03/2012), siç është plotësuar dhe ndryshuar me Ligjin Nr. 08/L-035 (“Gazeta Zyrtare e RKS” nr. 08/2022), rregullon fushën e Ndhimës Juridike Falas në Republikën e Kosovës, në procedurën penale, procedurën civile, procedurën administrative dhe procedurën kundërvajtëse. Me qëllim të zbatimit të dispozitave ligjore është themeluar Agjencia për Ndhimë Juridike Falas, si institucion ekzekutiv, tani në varësi të Ministrisë së Drejtësisë, e përcaktuar me Ligjin Nr. 08/L-063 Për Ndryshimin dhe Plotësimin e ligjeve që kanë të bëjnë me racionalizimin dhe vendosjen e vijave llogaridhënëse të Agjencive të Pavarura (Gazeta Zyrtare e RKS, Nr. 30/2022), Kapitulli III, me të cilin është plotësuar dhe ndryshuar ligji Nr. 04/L-017 Për Ndhimë Juridike Falas. Ndhimja juridike falas u njihet vetëm një kategorie të qytetarëve, të cilët i përmbushin kushtet e përcaktuara me nenin 6 të ligjit (kriteri kualifikues, kriteri financiar dhe kriteri juridik), të cilat do të shtjellohen më në detaje në vijim të kësaj analize. Për më tepër neni 10A

i Ligjit Nr.08/L-35 për ndryshimin dhe plotësimin e ligjit bazik ka përcaktuar kategoritë e veçanta të përfituesve të ndihmës juridike falas.

Ajo që vlen të përmendet është fakti se përderisa në fushën penale, siç u përmend edhe më sipër kur u trajtua mbrojtja e domosdoshme në procedurë penale, dispozitat e Ligjit për Ndihmë Juridike Falas, neni 4, paragrafi. 2 është specifikuar se: *“Ndihma juridike falas ofrohet në procedurën civile, penale, administrative dhe kundërvajtëse”*. Siç shihet, me këtë dispozitë ligjore është lënë mundësia e ofrimit të ndihmës juridike falas dhe përfaqësimi në të gjitha fazat e procedurës penale, *pa marrë* parasysh dispozitat ligjore të Kodit të procedurës lidhur me mbrojtjen e detyrueshme, ku përcaktohet specifikisht se për cilat vepra duhet të ofrohet ajo, e aq më tepër ndihma juridike falas sipas Ligjit për Ndihmë Juridike Falas ofrohet edhe për kundërvajtje. Këto dispozita në mënyrë eksplicite imponojnë nevojën e ofrimit të ndihmës juridike falas për personat që plotësojnë kushtet ligjore në fushën penale, *pavarësisht nga numri i viteve të burgimit që mund t’i shqiptohet kryesit të dyshuar të veprës penale*, gjë e cila bie në kundërshtim me Kodin e Procedurës Penale, i cili ka kufizime në këtë drejtim. Këto kontradikta ligjore nuk i kontribuojnë sundimit të së drejtës, përkundrazi, pandaj nevojitet të bëhen plotësime dhe ndryshime në legjislacionin e përmendur dhe të kemi harmonizimin e tyre në funksion të garantimit të të drejtave të të dyshuarve dhe pastaj të të akuzuarve në procedurë penale.

Ligji për Ndihmë Juridike Falas është ligji bazik për fushën e ofrimit të ndihmës juridike falas, i cili përmban edhe dispozita juridike, duke i përcaktuar kompetencat dhe përgjegjësitë e ANJF. Ligji bazik rregullon krijimin e një sistemi funksional për Ndihmë Juridike Falas në të gjitha procedurat gjyqësore dhe administrative, duke siguruar qasjen efektive në drejtësi për qytetarët të cilët nuk kanë mjete të mjaftueshme financiare.

Me anë të Ligjit, parashihet ndihmë juridike falas në gjithë territorin e Republikës së Kosovës pa përjashtim, dhe atë në procedurën gjyqësore civile, penale, administrative dhe kundërvajtëse, lidhur me informatat dhe këshillat juridike rreth procedurave ligjore, përpilimit të shkrësive dhe mbështetjes administrative/teknike lidhur me kompletimin e lëndës si dhe me përfaqësimin gjyqësor. Sipas legjislacionit të Kosovës për të qenë përfitues i ndihmës juridike falas duhet të plotësohet **kriteri kualifikues** (ka të bëjë me personat me të drejtë përfitimi ku bëjnë pjesë shtetasit e Republikës së Kosovës me vendbanim në Kosovë, personat me qëndrim të përkohshëm, personat e tjerë të përcaktuar me legjislacion apo rregullat e të drejtës ndërkombëtare dhe personat që përfitojnë në bazë të reciprocitetit), **kriteri financiar** (klasifikohet në ndihmë juridike primare dhe u dedikohet personave që janë përfitues të ndihmës sociale dhe personave në situatë të ngjashme me këta të fundit dhe ndihmë juridike sekondare e cila u dedikohet personave me të ardhura familjare më të ulëta se sa të ardhurat mesatare familjare) dhe **kriteri juridik** (specifikat e rastit juridik, siç janë vlera reale e kërkesës, fuqia argumentuese e provave dhe mundësia e suksesit të kërkesës). Ligji parasheh edhe ndihmën juridike falas të menjëhershme e cila ofrohet për personat e arrestuar apo ndaluar në polici, pavarësisht nëse janë përmbushur kriteret e parapara me ligj.

Gjatë vitit 2022 janë bërë ndryshime ligjore për palët përfituese të ndihmës juridike falas. Me datë 13 mars 2022 ka hyrë në fuqi Ligji Nr. 08/L-035 për Ndryshimin dhe Plotësimin e Ligjit Nr. 04/L-017 për Ndihmë Juridike Falas, ku bazuar në këtë ligj janë shtuar Kategoritë e veçanta të përfituesve të ndihmës juridike falas, të cilëve, pavarësisht nga kriteret e kërkuara në nenin 8 dhe 9 të ligjit bazik u ofrohet ndihma juridike falas, **pavarësisht gjendjes socio - ekonomike për:**

Viktimat

- e dhunës në familje
- e dhunës në baza gjinore
- e dhunës seksuale
- e ngacmimit seksual
- e trafikimit me qenie njerëzore
- e moshës së mitur

Fëmijët

- që jetojnë në institucionet me përkujdesje shoqërore
- fëmijët nën kujdestari që kërkojnë të nisnin një proces pa miratimin e kujdestarit të tyre ligjor ose kundër kujdestarit të tyre ligjor

Personat

- të cilëve u është cenuar e drejta nëpërmjet një veprimi ose mosveprimi që përbën diskriminim
- e përdhunuar seksualisht gjatë luftës në Kosovë në vitet 1998-1999.

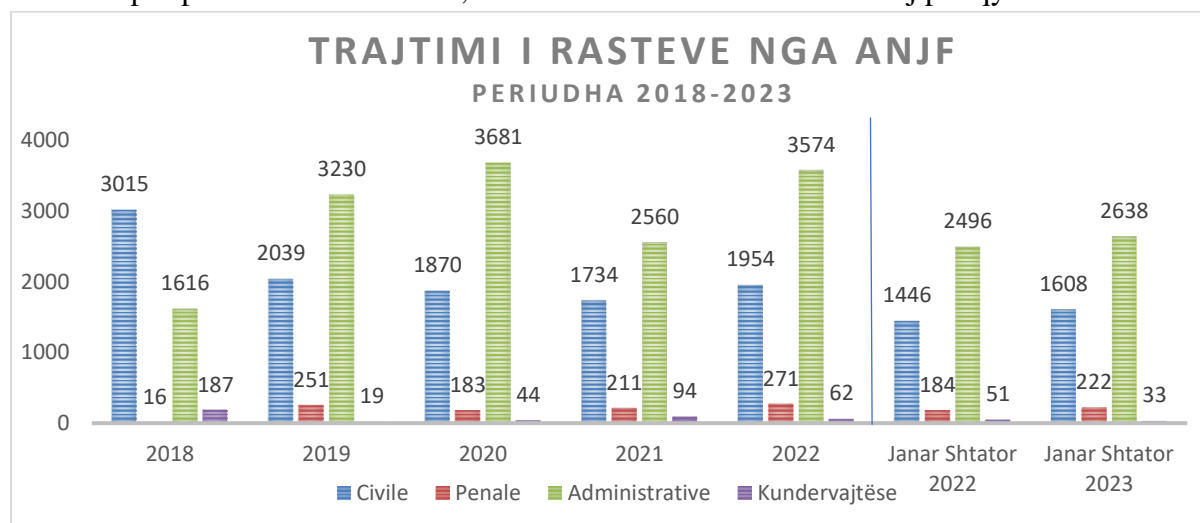
Duke qenë se ofrohet ndihma juridike falas në shtrirje territoriale në gjithë Kosovën, ajo mundësohet nëpërmjet zyrave Rajonale, zyrave Mobile, nga avokatët dhe organizatat joqeveritare partnere të Agjencisë. Procedura për përfitimin e ndihmës juridike falas iniciohet nëpërmjet parashtrimit të kërkesës bashkë me provat dhe dokumentacionin relevant dhe më pas ajo i nënshtrohet vlerësimit nga zyrtarët të cilët nxjerrin vendim për lejimin ose refuzimin e kërkesës, brenda afatit prej 5 ditëve nga dita e dorëzimit të dokumentacionit të kompletuar. Me vendim, po ashtu, përcaktohen shërbimet e autorizuar të cilat i komunikohen avokatit mbrojtës. Në rast të refuzimit, parashtruesi i kërkesës ka të drejtë të paraqesë Ankesë në afat prej 8 ditësh nga dita e pranimi të vendimit mbi refuzimin dhe lidhur me ankesën, Komisioni i ankesave në kuadër të MD-së do të vendosë në afat prej 30 ditësh nga dita e pranimi të saj.

3. GJETJET KRYESORE TË ANALIZËS LIDHUR ME ASPEKTET LIGJORE DHE FUNKSIONALE TË AGJENCISË

Aktualisht, nevoja për ofrimin e ndihmës juridike falas në Republikën e Kosovës është jashtëzakonisht e madhe. Ky konkluzion arrihet pas shqyrtimit të fakteve për numrin, strukturën dhe pozitën socio-ekonomike të popullsisë dhe trendin e rritjes së nevojës për mbrojtje ligjore, gjithnjë duke e pasur parasysh se kemi probleme me nivelin e varfërisë si pasojë e pandemisë fillimisht, rritjes së çmimeve dhe krizës ekonomike globale të ndikuar nga rritja e inflacionit si pasojë e konflikteve ndërkombëtare, e cila reflektohet sidomos në shtetet me ekonomi të vogël, siç është Republika e Kosovës, e ndikuar gjithashtu edhe nga raporti i bilancit negativ tregtar.

Kërkesa për shërbime të ndihmës juridike është vazhdimisht në rritje, sepse nevoja për mbrojtje ligjore po rritet dita-ditës, gjë që vërtetohet më tej nga numri i madh i procedurave të tjera gjyqësore.

Referuar raporteve vjetore të ANJF⁹ për periudhën pesëvjeçare (2018-2022) për rastet ku kjo agjenci ka kryer funksionin e vet në kuadër të ndihmës juridike falas, ka trajtuar numër të konsiderueshëm të rasteve sipas procedurave gjyqësore. Grafikoni në vijim tregon numrin e rasteve sipas procedurave ndër vite, ku ANJF ka ofruar shërbimet e saj për qytetarët.

Nga viti në vit ekziston rritja e kërkesave të cilat ka trajtuar ANJF, duke filluar me lëndët e natyrës administrative, pasuar nga ato civile e duke vijuar me ato penale dhe kundërvajtëse. Po ashtu, edhe trendi real nëntëmujor, duke krahasuar vitin 2022 me vitin 2023, pasqyron rritjen e kërkesave dhe trajtimin e rasteve nga ANJF, shprehur në përqindje me rreth 8%.

Ende ekziston problemi i sigurimit të statistikave të gjyqësorit dhe prokurorive që janë zyrtare, për numrin e të akuzuarve që janë caktuar mbrojtës sipas detyrës zyrtare. Mungojnë të dhëna të besueshme zyrtare për numrin e personave që kanë ushtruar të drejtën e tyre për një përfaqësues ligjor pa pagesë në kontestet civile sipas kushteve të parashikuara në Ligjin e Procedurës Kontestimore, si dhe nuk ka të dhëna për numrin e të miturve në proceset civile, si

⁹ Raportet vjetore ndër vite nga ANJF, linku <https://anjf.rks-gov.net/page.aspx?id=1,15>

dhe kontesteve të tjera që janë emëruar përfaqësues ligjorë sipas kushteve të parashikuara në ligjin e familjes. Megjithatë, vetëm mund të supozohet se numri i personave që kanë ushtruar të drejtën e tyre për përfaqësim ligjor profesional në procedurat ligjore është shumë i vogël, duke pasur parasysh burimet e pakta financiare që janë në dispozicion të gjykatave. Në këtë aspekt vërehet se mungon një koordinim në mes të institucioneve si dhe ndërlidhja e databazave, të cilat mund të përcjellin një rast deri në fund, nga faza fillestare kur i ofrohet ndihma juridike nga ANJF e deri te marrja e vendimit të formës së prerë. Ndërkaq, Agjencia për Ndhmë Juridike Falas posedon të dhëna të sakta dhe të plota për të gjitha rastet e ofrimit të ndihmës juridike falas.

Nuk ka një sistem të mirëfilltë të funksionimit dhe koordinimit ndërinstitutional as dhe me organizatat e shoqërisë civile që ofrojnë ndihmë juridike falas për qytetarët. Ekzistojnë edhe shumë organizata joqeveritare të cilat ofrojnë ndihmë juridike falas nëpërmjet mbështetjes së donatorëve për kategori specifike të qytetarëve.

Mungojnë kapacitetet e mjaftueshme të zyrave të këshillimit ligjor të organizatave joqeveritare, mungesa e bashkëpunimit me Universitetet, të cilat mund të ofrojnë ndihmë juridike falas nëpërmjet klinikave ligjore universitare, prandaj niveli i ofruesve të tjerë të ndihmës juridike është jashtëzakonisht modest.

Në këtë drejtim, legjislacioni duhet të ofrojë përgjigje për pyetjet themelore që kanë të bëjnë me vendosjen e një sistemi të ndihmës juridike falas si një shërbim publik për qytetarët:

- 1) kush dhe në cilat kushte ka të drejtë për ndihmë juridike falas;
- 2) kush dhe në cilat kushte ofron ndihmë juridike falas;
- 3) si mund të ushtrohet e drejta për ndihmë juridike falas;
- 4) si duhet të menaxhohet sistemi i ndihmës juridike falas dhe të bëhet ndarje e mjaftueshme e buxhetit për mbulimin e kostove;
- 5) si të kontrollohet dhe sigurohet cilësia e ndihmës juridike falas që ofrohet.

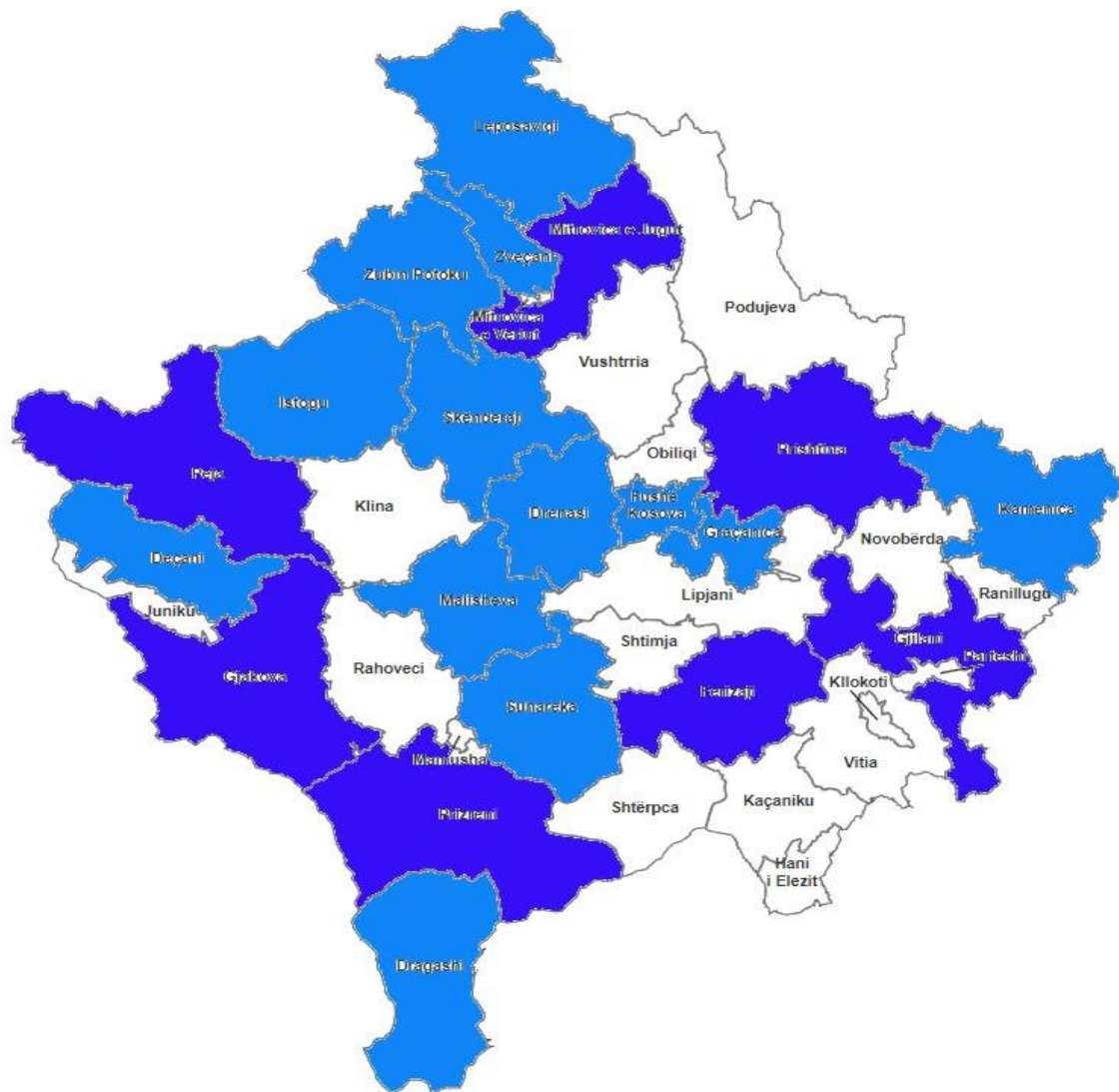
Nëpërmjet ndihmës juridike falas, qytetarëve të cilët i plotësojnë kushtet ligjore duhet t'u ofrohet ndihma e nevojshë. Për më tepër shteti nënrmjet mekanizmave të tij duhet të:

- a) ofrojë informacione të përgjithshme juridike, këshilla fillestare juridike, këshilla juridike, ndihmë juridike në parashitja me shkrim dhe përfaqësim para gjykatave, organeve të administratës shtetërore dhe institucioneve të tjera;
- b) ofrojë ndihmë juridike në çdo çështje juridike në bazë të një kërkesë gojore të dorëzuar te ofruesi i ndihmës juridike falas nga përdoruesi i saj;
- c) krijojë një gamë të ofruesve të ndihmës juridike falas në mënyrë që ndihma juridike të jetë e disponueshme dhe e kualifikuar, duke ofruar ndihmë juridike me cilësi të lartë me përdorim optimal të burimeve të disponueshme.

- d) përcaktojë kushte në të cilat organizatat e shoqërisë civile dhe format e tjera të organizimit mund të marrin pjesë në ofrimin e ndihmës juridike falas, në pajtim me dispozitat ligjore në fuqi;
- e) sigurojë kushte të nevojshme për ofrimin e ndihmës juridike falas nga avokatët si dhe nga shërbimet e ndihmës juridike në zyrat rajonale dhe mobile në komuna, me përjashtim të çështjeve komplekse juridike (çështje juridike që kërkojnë njohuri të specializuara juridike ose që përfshijnë një numër të madh rregullash ligjore), me kusht që të ofrohet nga avokatë të cilët kanë dhënë provimin e jurisprudencës dhe se një përfaqësim i tillë ligjor nuk përbën konflikt interesi, ose në ndonjë mënyrë tjetër, nuk rrezikon interesin e shfrytëzuesit të ndihmës juridike;
- f) krijojë, mirëmbajë dhe përditësojë një regjistër të integruar të ofruesve të ndihmës juridike falas.

Bazuar në vlerësimet e fundit të popullsisë që Agjencia e Statistikave të Kosoves¹⁰ e bën në baza të rregullta dhe shtrirjes territoriale të zyrave ku operon ANJF, diku rreth 48% e popullsisë në Kosovë mbulohet në mënyrë aktive me shërbimet e ANJF (figura me ngjyrë të kaltërt të mbyllur), rreth 26% e popullsisë mbulohet pjesërisht (figura me ngjyrë të kaltërt të hapur) nëpërmjet zyrtarëve lëvizës të ANJF në komunat e afërta dhe rreth 26% e popullsisë (figura me ngjyrë të bardhë) ende e kanë te vështirë të gëzojnë të drejtat e saj nga ndihma juridike falas, e cila mbështet parcialisht me rotacion nga një komunë te tjetra nëpërmjet zyrave mobile të ANJF e shprehur kjo nga shtrirja territoriale e shërbimeve të ANJF.

¹⁰ ASK, Popullsia, linku <https://ask.rks-gov.net/Themes/Population>

Sigurimi i një mekanizmi efikas për të kontrolluar cilësinë dhe financimin e ofruesve të ndihmës juridike është i domosdoshëm, në atë mënyrë që në nivel vjetor, kostot e sistemit të ndihmës juridike falas do të përbëheshin nga vlerësimi i kostos së strukturës së menaxhimit të sistemit, përkatësisht përcaktimi i kostos financiare të ofruesve të ndihmës juridike falas në vazhdimësi.

Krijimi i një sistemi të sigurimit të cilësisë në ofrimin e shërbimeve të ndihmës juridike është i domosdoshëm. Ndërtimi i një sistemi të tillë të integruar, funksional, efikas, të qëndrueshëm dhe ekonomik të sigurimit të cilësisë garanton një nivel të lartë profesionalizmi, cilësi të lartë të shërbimeve të ndihmës juridike dhe zhvillimin e një kulture të cilësisë. Ky sistem i sigurimit të cilësisë për ndihmën juridike falas duhet të rezultojë në promovimin dhe sigurimin e cilësisë së lartë të punës së ofruesve të ndihmës juridike falas. Për më tepër, cilësia sigurohet duke kontrolluar përmbajtjen e ndihmës juridike falas dhe procedurën në bazë të së cilës ajo ofrohet, si dhe krijimin e mekanizmave të ri të nevojshëm dhe fuqizimin e mekanizmave ekzistues në sistemin e ndihmës juridike falas, me buxhet adekuat, personel të mjaftueshëm dhe të trajnuar mirë, gjë që do të mundësonte përmirësimin e vazhdueshëm të nivelit ekzistues të sigurimit të cilësisë së ndihmës juridike falas.

Duhet të bëhet vendosja e standardeve në lidhje me kushtet që duhet të përmbushin ofruesit e ndihmës juridike falas, veçanërisht në lidhje me ekspertizën dhe kualifikimet e tyre, duke përfshirë treguesit e cilësisë së shërbimeve të ndihmës juridike falas.

Nga takimet e realizuar me zyrtarë të Agjencisë për Ndihmë Juridike Falas, rezulton se:

1. Deri në gusht të vitit 2021 shtatëmbdhjetë (17) komuna në tërë territorin e Republikës së Kosovës ishin të pambuluara me shërbime të ndihmës juridike falas dhe (21) komuna mbulohen me shërbimet e ndihmës juridike falas. Nga muaji gusht i vitit 2021 deri në qershor të vitit 2023 me përkrahjen e donatorit GIZ është bërë hapja e zyrave mobile në këto komuna: Podujevë, Klinë, Lipjan, Shtime, Kaçanik dhe Hani i Elezit. Me përfundimin e kësaj përkrahje dhe shkakut i pamjaftueshmërisë së ndarjeve buxhetore nga Qeveria për ANJF, shërbimet e ndihmës juridike falas nuk mund të ofrohen në këto komuna: Podujevë, Klinë, Lipjan, Shtime, Kaçanik, Hani i Elezit, Vushtri, Obiliq, Rahovec, Mamushë, Junik, Viti, Partesh, Shtërpçë, Ranillug, Klllokot dhe Novobërdë.
2. Shikuar strukturën organizative, Agjencia ka departamente që nuk kanë fare divizione, gjë e cila është në kundërshtim me legjislacionin përkatës në fuqi, ku përcaktohet se për ekzistimin e një departamenti duhet të ketë së paku 2 divizione dhe numër të caktuar të personelit.
3. Në strukturën organizative të Agjencisë duhet të përcaktohet edhe një departament që merret me mbikëqyrjen e zbatimit të ligjit nga ana e zyrave rajonale dhe mobile të agjencisë dhe ofruesve të tjerë të ndihmës juridike falas, jo vetëm në nivelin sasiar, por edhe në atë cilësor.
4. Meqenëse donatorët nuk kanë ofruar financim të mëtijshëm për zyrat mobile në gjashtë komuna (Podujevë, Klinë, Lipjan, Shtime, Kaçanik dhe Hani i Elezit), kjo nënkupton kosto shtesë financiare. Gjithashtu nëpërmjet donatorëve deri në vitin 2022 është ofruar ndihma juridike falas nëpërmjet klinikës mobile lëvizëse, e cila ka funksionuar në komunat ku nuk ka zyra rajonale dhe mobile dhe në rajonet më të thella të Republikës së Kosovës, si dhe ka shërbyer për realizimin e fushatave sensibilizuese dhe informuese për qytetarët. Ky boshllëk i krijuar duhet të mbulohet nga ana e buxhetit të shtetit.
5. Duhet të shikohet mundësia që krahas ngritjes së cilësisë dhe kapaciteteve të zyrtarëve të Agjencisë, të shikohet edhe mundësia e përfaqësimit në gjykata dhe institucione të tjera, deri në një shkallë të përcaktuar me ligj, ku nuk kërkohet provimi i jurisprudence, përktësisht të qenurit avokat.
6. Nëse në të ardhmen lejohet dhënia e ndihmës juridike falas nga ana e zyrtarëve të Agjencisë në procedura gjyqësore, atëherë edhe kostoja e përfaqësimit do të ishte më e vogël, andaj rishikimi i legjislacionit edhe në këtë segment dhe shikimi i mundësisë për adresimin e kësaj çështje del edhe si rekomandim i kësaj analize. Edhe aktualisht,

zyrtari që merret me përfaqësimin e palëve duhet të ketë pagë më të lartë, krahas përgjegjësisë, me jo shumë dallim, siç ekziton tani, nga Avokatura e Shtetit.

7. Me zvoglimin e fondeve për mbështetjen e Agjencisë nga projektet e ndryshme ndërkombëtare, shteti duhet të merr përsipër vazhdimin e qëndrueshmërisë së zyrave rajonale dhe atyre mobile të ndihmës juridike në gjithë territorin e Republikës së Kosovës dhe ushtrimin e mandatit ligjor. Kjo për faktin se 6 zyrat mobile që janë përkrahur nga donatorët ndërkombëtar, tani janë me probleme të mëdha të funksionimit. Andaj, për adresimin e kësaj sfide është e nevojshme punësimi i zyrtarëve dhe krijimi i qëndrueshmërisë së këtyre zyrave.
8. Në veçanti edhe rritja e numrit të rasteve të dhunës në familje, edhe nevoja për ofrimin e ndihmës juridike falas, imponon nevojën për shtimin e kapaciteteve njerëzore e buxhetore edhe për agjencinë, me qëllim të ofrimit të shërbimeve cilësore dhe përmbushjes së nevojave e kërkesave për ndihmën juridike, që është gjithnjë e më të madhe¹¹.
9. Sipas shumë raporteve të organizatave vendore dhe ndërkombëtare, fëmijët janë një grup social i cënueshëm, ku rezulton se është rritur ndjeshëm numri i fëmijëve të cilëve u janë shkelur të drejtat nga abuzimi dhe neglizhenca, ndërsa shkalla e delikuencës së të miturve gjithashtu është jashtëzakonisht e lartë¹².
10. Nga të dhënat e siguruara dhe takimet e realizuara me zyrtarët e Agjencisë si dhe të dhënat nga raportet e zyrtarëve të Zyrave Rajonale dhe Mobile për Ndihmë Juridike Falas e të organizatave joqeveritare, tregohet se përkundër mandatit të ANJF për ofrimin e shërbimeve të Ndihmës Juridike Falas në tërë territorin e Republikës së Kosovës, kapacitetet njerëzore janë të pamjaftueshme për të ofruar shërbime cilësore në sigurimin e qasjes në drejtësi. Rritja e numrit të palëve përfituese është edhe si rezultat i plotësimit dhe ndryshimit të ligjeve për kategoritë e veçanta të përfituesve.
11. Mungesa ushtrimit të kompetencave dhe përgjegjësi të ANJF në gjithë territorin e Republikës së Kosovës. Në mungesë të kapaciteteve njerëzore dhe infrastrukturore për të mbrojtur të drejtat e qytetarëve, si dhe duke marrë parasysh edhe faktin e detyrimit kushtetues dhe ligjor për të siguruar qasje efektive në drejtësi, bëhet e detyrueshme ndërmarrja e veprimeve të menjëhershme për ofrimin e ndihmës juridike falas në gjithë territorin e vendit dhe ofrimin e shërbimeve për të gjithë qytetarët në nevojë.

¹¹ Brenda një viti, në Kosovë janë raportuar 2.735 raste të dhunës në familje, ose mesatarisht gati 8 raste çdo ditë. Kështu tregon raporti i Grupit për Studime Juridike dhe Politike (GLPS) dhe Fondit për Zhvillim Komunitar, i cili regjistron rritje të rasteve të dhunës në familje, i publikuar në shtator 2023.

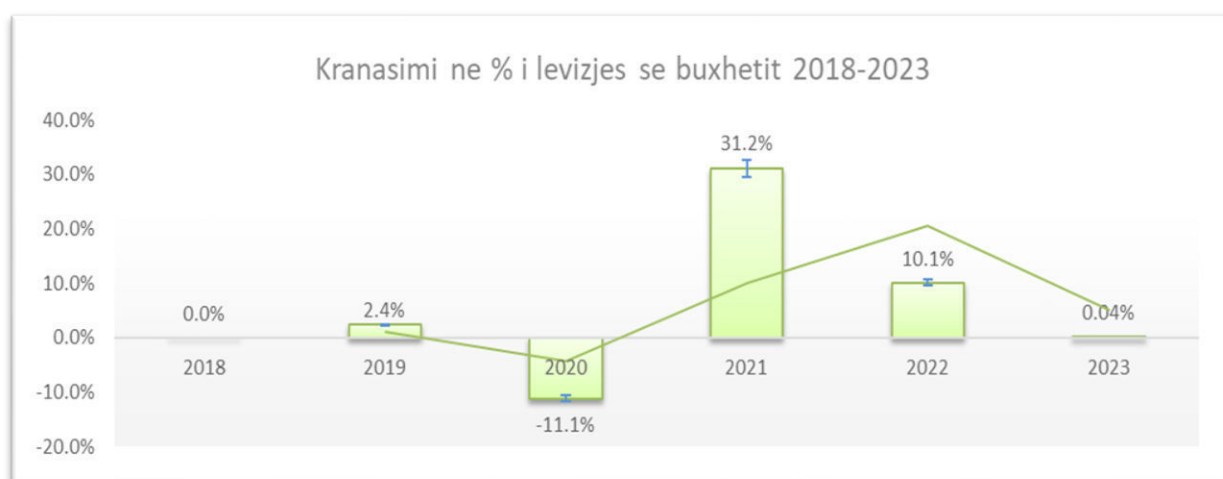
¹² Shih: Raporti i shqërtimit civil për të drejtat e njeriut në Kosovë në vitin 2022, i publikuar në muajin maj 2023, fq. 57... etj.

4. TË GJETURAT MBI BUXHETIN DHE INFRASTRUKTURËN

Buxheti: Ministria e Drejtësisë, Qeveria e Kosovës dhe Kuvendi i Kosovës duhet të sigurojnë që nëpërmjet buxhetit vjetor të Kosovës, Agjencisë t'i ofrohen mjetet dhe fondet e nevojshme financiare për të siguruar përmbushjen e kompetencave dhe përgjegjësi të saj ligjore. Nga analiza që kemi bërë të ndarjet buxhetore¹³ ekziston një trend pozitiv i ndarjeve buxhetore, përjashtuar këtu vitin kritik të pandemisë, mirëpo ndarja ndër vite duket e pamjaftueshme për të ofruar shërbime të duhura dhe cilësore, duke zbatuar kërkesat e ligjit për ndihmë juridike falas.

Sigurimi i financimit të ndihmës juridike falas nga shteti për të siguruar kushte për qasje të barabartë në drejtësi në të gjithë territorin e Republikës së Kosovës, duke marrë parasysh dallimet rajonale në nivelin e varfërisë, ende nuk arrihet buxhetimi i nevojave që ka ANJF. Të dhënat e analizuar për një seri të shkurtër kohore kur krahasohen me rritjet/zvogëlimet e ndryshimeve të ndarjeve buxhetore me vitet paraprake si vit bazë, tregojnë se kjo rritje nuk mjafton për të realizuar kërkesat dhe mbështetjen që duhet ofruar qytetarëve, ndihmë e cila është e rregulluar me akte ligjore.

Grafiku në vazhdim tregon se ndarjet buxhetore nuk janë në propocion të drejtë me kërkesat dhe rastet që ka trajtuar ANJF për periudhën e njëjtë kohore.

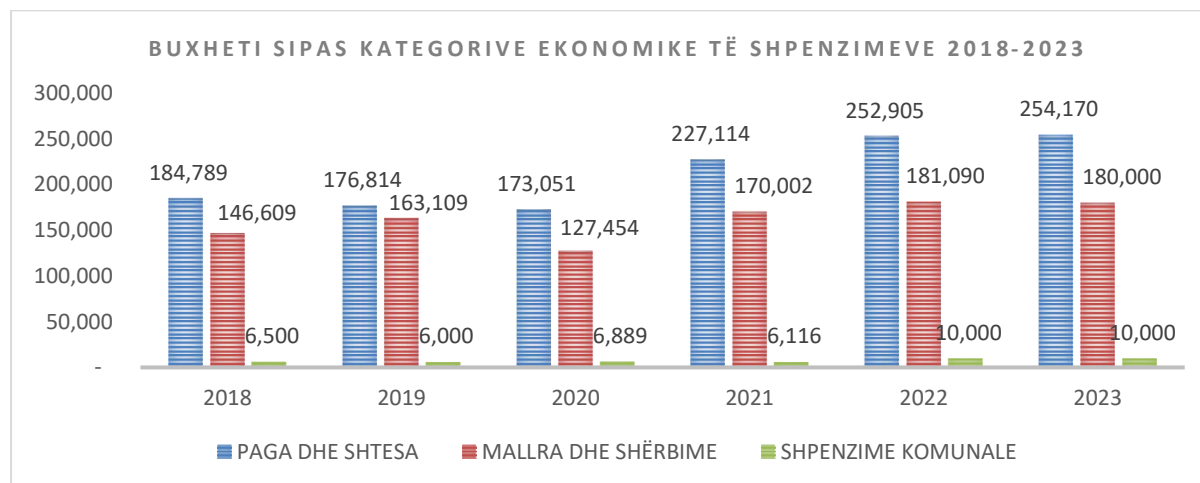
Ndarja buxhetore për të gjitha kategoritë ekonomike me përjashtim të vitit të pandemisë (2020), e cila ka shkaktuar kufizime dhe, po ashtu, pamundësia për zhvillimin e seancave gjyqësore ka pasur ndikim në mos shfrytëzimin e buxhetit në masën e duhur. Rritja e buxhetit ndër vite nuk është reflektuar në përmbushjen e kërkesave të vazhdueshme nga ANJF, bile-bile ky trend shumë i vogël rritës rrezikon përmbushjen e misionit të ANJF duke mos arritur t'ua ofrojë qytetarëve ndihmën juridike, siç përcaktohet me kornizën ligjore në Republikën e Kosovës.

Struktura buxhetore e analizuar sipas kategorive ekonomike na pasqyron kufizimet që në vazhdimësi ka pasur ANJF në raport me kërkesat e veta buxhetore të parashtuara në dokumentet buxhetore të Ministrisë përkatëse për financa dikur, e tani Ministrisë së Punës dhe

¹³ RVF të konsoliduara për Buxhetin e Republikës së Kosovës ndër vite, Aneksi 3, Buxheti dhe shpenzimet sipas OB-ve, <https://mf.rks-gov.net/Page.aspx?id=1.29>

Transfereve si përgjegjëse për konsolidimin dhe adresimin e kërkesave buxhetore nga organizatat buxhetore në respektim të prioriteteve të qeverisë.

Nga ndarja buxhetore për paga dhe shtesa vërehet se ANJF në vazhdimësi nuk është mbështetur në kërkesat e saj me staf duke e bërë dallimin të kjo kategori. ANJF do të duhej të mbështetet për këtë kategori edhe në vitin 2023, në mënyrë që të reflektohet zbatimi i plotë i Ligjit për Paga.

Kjo mbështetet edhe nga numri i punëtorëve i raportuar dhe konsoliduar nga MFPT në kuadër të Pasqyrave financiare të Buxhetit për Republikën e Kosovës dhe Ligjit për ndarjet buxhetore të vitit 2023, si dhe nga burimi i të dhënave nga listat e pagave dhe pasqyrat financiare të ANJF, si vijon:

Numri i punëtorëve	2023	2022	2021	2020	2019	2018
Agjencia për Ndihmë Juridike Falas	32	34	33	25	26	26

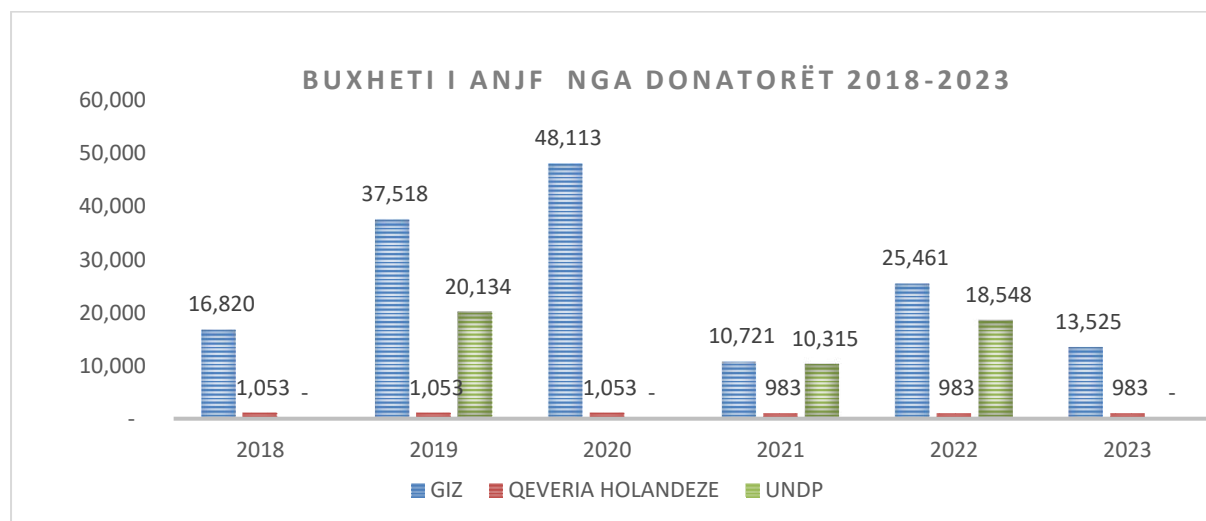
Kategoria tjetër ekonomike, pra, te ajo e mallrave dhe shërbimve në vitet e fundit nuk vërehet ndonjë dallim që duhet theksuar dhe se është në disproporcion me kërkesat e nevojat e qyteratrëve dhe obligimeve ligjore që duhet të ofrojë ANJF.

Analiza jonë ka trajtuar edhe shpenzimet sipas kodeve ekonomike nga kategoria ekonomike mallra dhe shërbime, të kryera nga ANJF për periudhën 2018 - shtator 2023, ku shihet qartazi se pjesa më e madhe e buxhetit shfrytëzohet për mbulimin e avokatëve të angazhuar në ofrimin e ndihmës juridike falas.

Viti / Katgoria / Kodet ekonomike / %	2023 (janar-shtator)	2022	2021	2020	2019	2018
Shpenzimet për mallra dhe shërbime	123,980	146,718	124,590	67,039	113,918	124,701
nga të cilat shpen. e trajnimit	5,750	8,905	8,685	3,150	5,110	4,970
Përqindja në pjesëmarrje (%)	5%	6%	7%	5%	4%	4%
nga të cilat shpen. e përfaqësimit – Avokatët	82,695	106,733	91,010	54,528	83,789	77,888
Përqindja në pjesëmarrje (%)	67%	73%	73%	81%	74%	62%

Pjesa tjetër e kategorisë shpenzime komunale paksa është reflektuar duke pasur parasysh trendet e rritjes së çmimeve, kryesisht të energjisë dhe materialeve të tjera për ngrohje.

Ndihma Juridike Falas në Republikën e Kosovës ofrohet nëpërmjet 7 (shtatë) Zyrave Rajonale për Ndhmë Juridike Falas në komunat: Prishtinë, Prizren, Pejë, Mitrovicë, Gjilan, Gjakovë dhe Ferizaj si dhe 14 (katërmëdhjetë) Zyrave Mobile për Ndhmë Juridike Falas në komunat: Dragash, Suharekë, Istog, Deçan, Fushë Kosovë, Drenas, Mitrovicë Veriore, Zveçan, Zubin Potok, Leposaviq. Ndhma juridike falas është ofruar edhe nëpërmjet 6 (gjashtë) Zyrave Mobile të përkrahura financiarisht¹⁴ nga GIZ-i, të cilat kanë funksionuar në komunat: Podujevë, Klinë, Lipjan, Shtime, Kaçanik dhe Hani i Elezit, duke mundësuar punësimin e 4 (katër) zyrtarëve të cilët kanë ofruar ndihmë juridike falas. Po ashtu, ndihma juridike falas është ofruar edhe nëpërmjet Klinikës Mobile Lëvizëse e përkrahur financiarisht nga UNDP, e cila ka funksionuar në komunat ku nuk ka zyrë rajonale dhe zyrë mobile për ndihmë juridike falas edhe në rajonet me të thella të Republikës së Kosovës si dhe ka përkrahur realizimin e fushatave senzibilizuese dhe informuese të qytetarëve.

Sipas raportimeve të Agjencisë, nuk gjindet ndonjë formulë apo modalitet specifik se si bëhet ndarja buxhetore për Agjencinë. Përveç buxhetit të pamjaftueshëm për paga, mallra dhe shërbime, Agjencisë nuk i ndahet buxhet i mjaftueshëm për ushtrimin e kompetencave dhe përgjegjësi të saj për ofrimin e shërbimeve të ndihmës juridike falas.

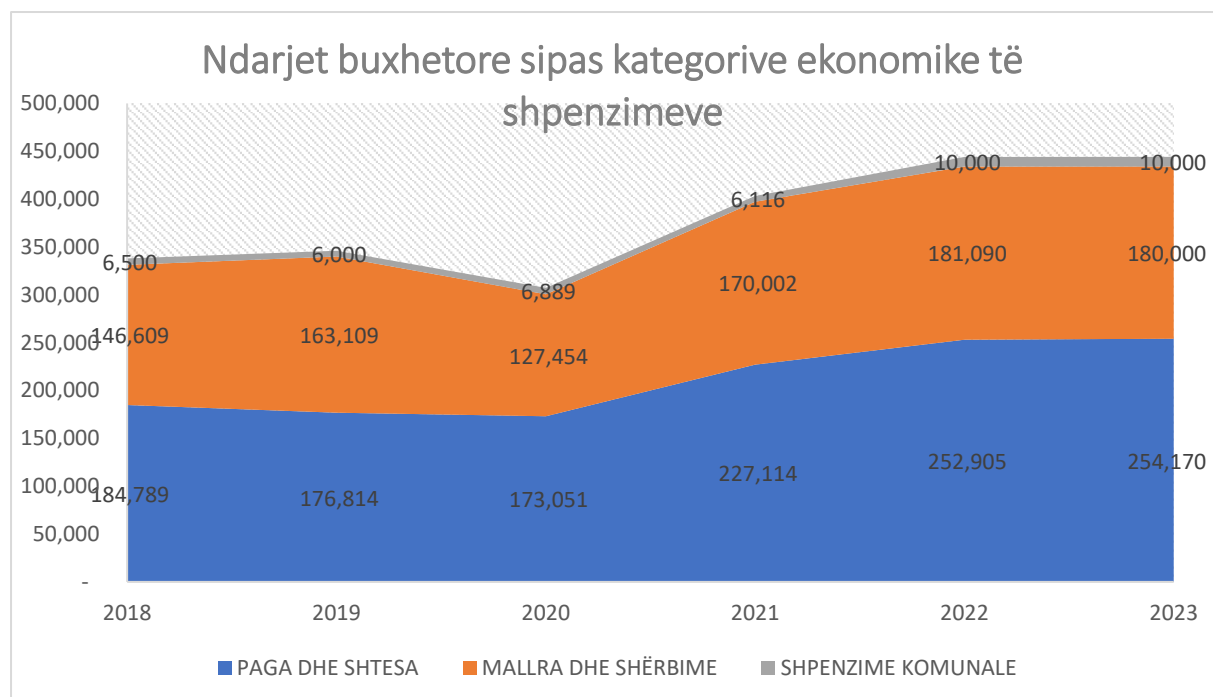
ANJF do të duhej në vazhdimësi të përkrahët nga Qeveria dhe Kuvendi në ndarjet e tyre buxhetore, në varësi nga kërkesat e ANJF. Kjo mund të mbështetet në 2 forma, si formulë standarde për ndarje buxhetore:

¹⁴ ANJF, Raporti Vjetor Financiar 2018; 2019; 2020; 2021; 2022

Kategoria Paga dhe Shtesa. Numri i rasteve të ndihmës juridike që trajton ANJF në raport me një normë standarde mujore 20-25 raste për një zyrtar ligjor për 12 muaj.

Kategoria Mallra dhe Shërbime. Numri i rasteve për avokatë të angazhuar në raport me mesataren (e ponderuar) të pagesave të kryera për shpenzimet e përfaqësimit.

Buxheti i vogël i ndarë ndër vite për ANJF nuk arrin t'i përmbushë objektivat e veta në raport me detyrimet që dalin për këtë agjenci nga aspekti i përcaktueshmërisë ligjore në aspektin e ndihmës juridike falas. Ende vazhdohet trendi i njëjtë që masa buxhore¹⁵ mbi 50% e buxhetit të shkojë për paga dhe shtesa, pasuar me kategoritë e tjera të shpenzimeve si mallra dhe shërbime, respektivisht shërbime komunale.

Nuk kanë munguar kërkesat e vazhdueshme buxhetore nga ANJF, kërkesa këto të paraqitura edhe në kërkesën e parë¹⁶ të vitit 2024, qarkore kjo e cila mbulon kërkesat për ndarjet e reja gjatë viteve në vijim dhe kërkesat e ANJF janë më se elementare në përmbushjen e objektivave të veta, duke siguruar shtrirjen e ndihmës juridike falas në tërë territorin e Republikës së Kosovës, si dhe mirëfunksionalizimin e Agjencisë për Ndihmë Juridike Falas për përmbushjen e obligimeve që rrjedhin nga Ligji nr 04/L-017 për Ndihmë Juridike Falas, i plotësuar dhe ndryshuar me Ligjin nr. 08/L-035, andaj kërkojmë pozita shtesë si dhe sigurimin e buxhetit të nevojshëm për mbulimin e pagave për zyrtarët, si në vijim:

Kërkesa për pozita dhe mjete shtesë për vitin 2024:

- Udhëheqës divizioni 10 (dhjetë)
- Zyrtarë ligjorë 4 (katër),
- Zyrtar certifikues 1 (një),

¹⁵ RVF të konsoliduara për Buxhetin e Republikës së Kosovës ndër vite, Aneksi 3, Buxheti dhe shpenzimet sipas OB-ve, <https://mf.rks-gov.net/Page.aspx?id=1.29>

¹⁶ Kërkesa buxhetore e Ministrisë së Drejtësisë 2024/1

- Menaxher personeli 1 (një),

Vlera e pagave për pozitat e lartcekura është 145,300.00 euro

Bazuar në përshkrimin e vendeve të punës dhe Rregulloren (Qrk) Nr. 10/2022 për Klasifikimin e Vendeve të Punës në Shërbimin Civil, si dhe bazuar në klasifikimin e pozitave të ngjashme, kërkojmë nivelizimin pagës, duke i avancuar nga pozita profesional 2 në profesional 1. Janë argumentuar edhe kërkesat buxhetore për numrin e zyrtarëve për riklasifikim si dhe mjetet shtesë të nevojshme:

Kërkesa për pozita dhe mjete shtesë për vitin 2025:

- Zyrtarë Ligjorë 2 (dy)
- Zyrtar ekzekutiv 1 (një)
- Zyrtar për informim 1 (një)
- Zyrtar për logjistikë 1 (një),

Vlera e pagave për pozitat e lartcekura është 41,600.00 Euro

Kërkesa për pozita dhe mjete shtesë për vitin 2026:

- Zyrtarë Ligjorë 3 (tre)
- Zyrtar administrativ 1 (një)
- Vozitës 1 (një)

Vlera e pagave për pozitat e lartcekura është 38,000.00 euro

Nga analizat e bëra, është gjetur se *ka mungesë të mbështetjes së planifikimeve të shërbimeve dhe planifikimeve buxhetore bazuar në nevoja*. Planifikimet buxhetore ende aprovohen në kostime jokonkrete dhe nuk respektohen kërkesat e vazhdueshme e ANJF të bazuara në nevoja të mbështetura në analiza e në të dhënat e rasteve në baza vjetore për shërbime të ofrimit të ndihmës juridike falas. Deri tani Planifikimi buxhetor i Agjencisë është i prirur dhe aprovohet duke përsëritur planifikimet buxhetore paraprake (me ndryshime fare të vogla), pa ndonjë vlerësim real mbi nevojat e qytetarëve për shërbimet e ndihmës juridike falas.

Në respektim të Ligjit nr. 06/L-113¹⁷ për organizimin dhe funksionimin e administratës shtetërore dhe agjencive të pavarura, Ligjit nr. 08/L-196 për pagat në sektorin publik dhe Rregullores (qrk) nr. 10/2022 për klasifikimin e vendeve të punës në shërbimin civil¹⁸, ANJF duhet të mbështetet nga Qeveria dhe Kuvendi në ndarjet e reja buxhetore, duke siguruar përmbushjen e kërkesave nga aspekti buxhetor, në mënyrë që të sigurohet qasje e barabartë dhe funksionale në ndihmën juridike falas.

	Vlerësimi 2024	Viti 2024/Kërkesa	Gjithsej 2024
Përshkrimi			
Ndërlidhja e politikës së re me Deklaratën e Prioriteteve Afatmesme 2024-2026			
Nr. i punëtorëve të rinj	36	16	52
Nr. i punëtorëve për riklasifikim		16	
Paga dhe medijtje	354,170	145,300	499,470
Mallra dhe shërbime	180,000	73,780	253,780
Shërbime komunale	10,000		10,000
Shpenzime kapitale		50,000	50,000
Burimet e financimit			-

¹⁷ <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18684>

¹⁸ <https://gzk.rks-gov.net/ActsByCategoryInst.aspx?Index=3&InstID=3&CatID=23>

Grantet qeveritare	544,170	269,080	813,250

Hapësirat e punës: Agjencia nuk ka kushte infrastrukturore të mjaftueshme në objektet e saj, ani pse këto kushte mund të konsiderohen si solide momentalisht, por në rast se gama e shërbimeve të ndihmës juridike falas rritet në drejtim të ushtrimit të kompetencave ligjore, atëherë këto hapsira të punës janë të pamjaftueshme. Nga bisedat me zyrtarët e Agjencisë rezulton se *shërbimet e Ndhmës Juridike Falas ofrohen në hapësira të pamjaftueshme fizike, me infrastrukturë të vjetëruar dhe kushte të papërshtatshme si për stafin ashtu edhe për përfituesit e ndihmës juridike falas, përfshirë edhe personat me nevoja specifike dhe viktimat e dhunës.* Mungesa e zyrave individuale apo edhe e hapësirave për ofrim të shërbimeve individuale të ndihmës juridike falas është raportuar se pengon trajtimin me konfidencialitet të përfituesve që paraqiten në Agjenci.

Sigurimi i hapësirave të punës për ANJF në Prishtinë nuk është në objektet publike, pra, aktivitetin e saj ANJF e zhvillon në objekt privat me qira. Ndërsa, Zyrat Rajonale dhe Mobile aktivitetin e zhvillojnë brenda objekteve të institucioneve të tjera, siç janë: komunat, gjykatat, prokuroritë, qendrat për punë sociale etj. Mungesa e zyreve individuale apo edhe hapësirave për ofrimin e shërbimeve individuale është raportuar se pengon trajtimin me konfidencialitet të përfituesve që paraqiten në ANJF. Për më tej, është raportuar se në disa raste përfituesit duhet të kalojnë nëpër zyrat e sektorëve të tjerë komunalë, për të arritur deri te shërbimet e ndihmës juridike falas.

Mbi 70% e Zyrave Rajonale dhe Mobile raportohet të jenë me lokacion në qendër të qytetit, në disa raste në afërsi të qendrës dhe lehtësisht të identifikueshme për qytetarët. Megjithatë, mbi 30% e zyrave kanë raportuar qasje të vështirësuar ose të pamundshme për personat me aftësi të kufizuara dhe personat e moshuar. Disa zyra kanë raportuar se janë të vendosura në katin e dytë, pa qasje në ashensor apo pjerrina të lëvizjes për persona me aftësi të kufizuara. Shtatëmbëdhjetë (17) Zyra Rajonale apo Mobile janë përgjegjës se posedojnë ambient të qasshëm për persona me aftësi të kufizuara, ndërsa në 10 zyra qasja është e vështirësuar.

Veturat dhe pajisjet teknike: Agjencia dhe Zyrat Rajonale dhe Mobile operojnë me *pak vetura e të vjetruara, pavarësisht madhësisë së territorit, numrit të punonjësve, numrit të përfituesve, lokacionit të zyrës apo llojit të shërbimeve të ndihmës juridike që ofrojnë.* Pothuajse në të gjitha rastet është raportuar se veturat janë kryesisht donacione dhe se janë të stërvjetëruara, të amortizuara e në gjendje të rëndë.

Në gjendje të vjetëruar dhe të amortizuar janë në të shumtën e rasteve edhe pajisjet teknike si kompjuterët dhe jo të gjithë zyrtarët, sidomos në lokalitete janë të pajisur me to. Për më tej, në të shumtën e rasteve mungojnë (apo nuk funksionojnë) pajisjet përcjellëse si printerët dhe makinat e fotokopjimit.

Kjo analizë ka përfshirë edhe ndarjen totale buxhetore funksionale nga aspekti i rendit dhe sigurisë për Buxhetin e Republikës së Kosovës dhe raportin buxhetor me buxhetin e ANJF.

Klasifikimi funksional	2023	2022	2021
Rendi dhe Siguria	243,599,920	233,094,054	215,059,041
Buxheti i ANJF	444,170	443,995	403,233
% e ANJF me Buxhetin për Rend dhe Siguri në RKS	0.18%	0.19%	0.19%

Këtu vërehet se pjesëmarrja e buxhetit të ANJF është shumë e vogël në raport me financimet që bën Qeveria për kategorinë e rendit dhe sigurisë, ku pjesë e saj është fusha e drejtësisë, ANDAJ përmbushja e kërkesës së mirargumentuar në vitin 2024 ka kosto shumë-shumë të vogël për buxhetin e Republikës së Kosovës në raport me nevojat dhe **përmbushjen e misionit të Agjencisë për Ndihmë Juridike Falas, duke ofruar dhe siguruar qasje të barabartë në drejtësi për qytetarët e Republikës së Kosovës.**

5. BASHKËPUNIMI DHE KOORDINIMI

Bashkëpunimi është një pikë që Agjencia e konsideron përgjithësisht si shumë pozitive dhe funksionale. Është theksuar se bashkëpunimi dhe koordinimi duhet të jetë shumë më i mirë me institucionet e tjera shtetërore publike, si policia, prokuroria, gjykata, Oda e Avokatëve si dhe me OJQ-të që mirren me ofrimin e ndihmës juridike falas. Në disa raste është theksuar nevoja për fuqizimin e sistemit të referimit në mes të institucioneve të rasteve të ndihmës juridike falas. Janë theksuar vështirësi në zinxhirin e referimeve të rasteve në nevojë për ndihmë juruduike falas, sidomos në nivelin lokal. Në fushën e ndihmës juridike falas ka disa mekanizma, siç janë: Agjencia, angazhimi i mbrojtjes ex officio i ndihmës juridike me mjete publike buxhetore në rastet e mbrojtjes së detyrueshme në lëminë penale. Gjithashtu, edhe organizatat e ndryshme vendore dhe ndërkombëtare në raste të caktuara ofrojnë ndihmë juridike falas. Megjithatë, nuk janë të specifikuar modalitetet e bashkëpunimit, koordinimit dhe referimit mes këtyre strukturave.

Theks i veçantë duhet t'i kushtohet edhe përmirësimit të bashkëpunimit dhe koordinimit të plotë me sektorin joqeveritar, si një mundësi për plotësimin e zbrazëtive ekzistuese në shërbimet e ndihmës juridike falas. **Megjithatë, si sfida është identifikuar mungesa e bashkëpunimit dhe koordinimit ndërinstitucional.**

Nga takimet e realizuara është theksuar se përgjithësisht mungon një zinxhir komunikimi dhe koordinimi dhe Agjencia nuk merr informata kthyesë nga partnerët me të cilët bashkëpunon. Rëndësia e koordinimit dhe bashkëpunimit të Agjencisë me partnerë të tjerë në përpjekjet për ofrimin e shërbimeve të ndihmës juridike falas kërkon avancimin e mëtejshëm me mekanizmat e ndryshëm të koordinimit.

6. ZHVILLIMI PROFESIONAL I PUNONJËSVE

Në Agjenci kanë deklaruar se përgjithësisht të gjithë zyrtarët e shërbimeve të ndihmës juridike falas konsiderohen të mirëpërgatitur dhe të kualifikuar për realizimin e detyrave dhe përgjegjësi të tyre. Sfidë është theksuar *trendi i largimit të zyrtarëve të shërbimeve të ndihmës juridike falas* (ndërrim i vendit të punës), por edhe trajnimet e ofruara janë theksuar si të pakta në krahasim me analizat vjetore për trajnim të hartuar nga ana e ANJF. Është theksuar mungesa e trajnimeve të specializuara për lloje të caktuara të shërbimeve të ndihmës juridike falas edhe për kategoritë më të ndjeshme, siç janë rastet e dhunës në familje. Disa zyrtarë kanë theksuar se mungojnë trajnimet dhe zhvillimi i vazhdueshëm profesional për të plotësuar nevojat e përfituesve për shërbime cilësore të ndihmës juridike falas.

Është me rëndësi të vijohen disa nga trajnimet specifike, të cilat mund të koncentrohen në disa lloje të trajnimeve të nevojshme, si vijon:

- a. *Trajnimet lidhur me ndryshimet legislative dhe zbatimin e politikave*, në mënyrë që të sigurohet zbatueshmëria e tyre në praktikë;
- b. *Trajnimet për rastet specifike të ndjeshme* si dhuna në familje, dhuna seksuale, puna me viktimat e trafikimit, puna me fëmijët dhe personat e riatdhesuar, puna me të miturit, me përdoruesit e substancave etj. dhe;
- c. *Trajnime të shkathtësive praktike* si ato të komunikimit, vlerësimit të rastit, trajtimit të rastit;
- d. *Trajnimet e stafit të administratës* për ngritjen e performancës dhe aftësimin të vazhdueshëm profesional etj.

Shikuar në përgjithësi, vërehet se edhe përkundër kërkesave dhe rritjen e nevojave për ndihmë juridike falas, numri i zyrtarëve ka mbetur i njëjtë. Gjithashtu, është vërejtur se ka mungesë të profileve profesionale të stafit për të punuar me raste komplekse; ka mungesë edhe të stafit ndihmës administrativ; ka shumë pak trajnime të profilizuara dhe numër të konsiderueshëm të punonjësve të stërngarkuar, të pamotivuar për shkak të pagave të ulëta dhe mungesës së mbështetjes së mjaftueshme profesionale, të cilët kryesisht janë jo të gatshëm për të mësuar dhe përfshirë teorinë bashkëkohore të ofrimit të ndihmës në punën e tyre praktike.

7. SFIDAT E FUNKSIONIMIT

Analiza ka nxjerrë në pah disa sfida konkrete që vështirësojnë funksionimin e Agjencisë dhe ofrimin e shërbimeve cilësore të ndihmës juridike falas për qytetarët. Disa nga këto sfida janë listuar më poshtë:

7.1 Sfidat në aspektin ligjor:

- Ligji në fuqi për Ndihmën Juridike Falas është kryesisht i orientuar drejt ofrimit të ndihmës juridike falas, në aspekte të përgjithshme, duke i kushtuar nene të tëra aspekteve organizative dhe strukturës së Agjencisë, duke lënë anash sqarimet më të detajuara rreth mënyrës së ofrimit të ndihmës juridike falas. Ky ligj përmban edhe dispozita të cilat asnjëherë nuk janë zbatuar nga ana e Agjencisë, siç është rasti me nenin 10 të Ligjit bazik për Ndihmën Juridike Falas, i cili rregullon ndihmën juridike falas të menjëhershme, si vijon: *“Përjashtimisht në rastin urgjent, ndihma juridike falas e menjëhershme ofrohet për të gjithë personat e arrestuar apo të ndaluar, në polici, pavarësisht përmbushjes së kriterëve të cilat kërkohen me këtë ligj”*. Arsyeja kryesore për moszbatimin e këtij neni është ngase ofrimi i ndihmës juridike në rastet e përcaktuara me këtë nen bëhet drejtpërdrejt nga Prokuroria nëpërmjet angazhimit të avokatëve ex iofficio sipas listës së Odës së Avokatëve të Republikës së Kosovës. Andaj, nevoja e rishikimit të ligjit dhe harmonizimit të të gjithë legjisllacionit të kësaj fushe dhe praktikave të deritanishme është e domosdoshme dhe tejet urgjente. Gjithashtu, ky ligj nuk parasheh mekanizma specifikë të monitorimit dhe vlerësimit të mënyrës së ofrimit të shërbimeve të ndihmës juridike falas dhe as aplikimin e ndonjë mase në rastet e mosofrimit cilësor të ndihmës juridike falas;
- Problemi për financimin e të gjitha nevojave reale për ndihmë juridike falas fillon pikërisht këtu, sepse forma aktuale e financimit nuk ofron garanci që do të ketë ndarje të mjaftueshme të buxhetit nga shteti për të siguruar minimumin e financimit për rastet që duhet të ofrohen, ku nevojitet shumëfishim i stafit dhe zyrave të reja në nivel lokal;
- Në Kosovë akoma nuk është nxjerrë formula e financimit për shërbimet e ndihmës juridike falas, e për pasojë nuk ka kosto për njësi për secilin rast të shërbimit të ofruar të ndihmës juridike. Kjo pamundëson planifikimin dhe ndarjen buxhetore bazuar në nevojat e klientëve për shërbimet e ofruara të ndihmës juridike falas;
- Struktura e Agjencisë dhe sidomos personeli nuk përkon me kërkesat ligjore dhe aktet nënligjore, bazuar në Funksionimin e Administratës Shtetërore dhe Agjencive të Pavarura.

7.2 Sfidat në aspektin strukturor dhe funksional:

- Mungesa e burimeve të mjaftueshme njerëzore në Agjenci dhe mungesa e ndarjes së mjaftueshme buxhetore ndikojnë në sasinë dhe në cilësinë e shërbimeve të ndihmës juridike falas. Mosdefinimi i standardit për numër të punonjësve sipas numrit të popullsisë dhe rasteve mund të rezultojë në ngarkesë të madhe të punës dhe në ofrimin jo të duhur e jo cilësor të shërbimeve të ndihmës juridike falas;

- Te personeli, dominon profili i juristit, përderisa konstatohet mungesë dhe nevojë e madhe e atyre që e kanë të përfunduar provimin e jurisprudencës, por pagat e ulëta ndikojnë në mos interesimin e tyre për t'u bërë pjesë e Agjencisë;
- Infrastruktura jo adekuate, mungesa e hapësirave të mjaftueshme dhe e qasjes së lehtë për personat në nevojë për shërbimet e ndihmës juridike falas paraqiten si sfida të mëdha në Agjenci;
- Mungesa e automjeteve, inventarit dhe pajisjeve të mjaftueshme të punës për të realizuar detyrat dhe përmbushur përgjegjësitë;
- Mungesa e fondeve të mjaftueshme dhe bartja e detyrimeve të papaguara nga një vit në vitin tjetër;
- Organogrami i Agjencisë mbetet jo mirë i definuar dhe kërkon revidim dhe strukturim të qartë, duhet bërë përshkrimi i saktë i detyrave dhe obligimeve të punës për Drejtorin, Udhëheqësit dhe për zyrtarët që ofrojnë shërbime të ndihmës juridike falas si dhe për zyrtarët e stafit administrativ;
- Statusi aktual i pozitës së zyrtarëve nuk përkon me detyrat dhe përgjegjësitë që kryen stafi i Agjencisë, të cilët kanë përgjegjësi deri diku të ngjashme me avokaturën e shtetit, gjë e cila i demotivon në punën e tyre;
- Nuk ka një studim për specifikimin e mirëfilltë të shërbimeve dhe nevojave për ndihmë juridike falas, se cilat shërbime do të ofrohen nga Agjencia dhe cilat shërbime do të blihen përmes angazhimit të avokatëve, sipas procedurave të parapara me ligj;
- Agjencia nuk ka instrumentet dhe kapacitetet e nevojshme për monitorimin e shërbimeve që ofrohen, sidomos pjesën e avokatisë. Mungon një sistem i monitorimit i koordinuar dhe i bashkërenduar nga Këshilli Gjyqësor i Kosovës, Këshilli Prokurorial, Oda e Avokatëve, Organizatat e Shoqërisë Civile për fushën e ndihmës juridike falas;
- Mungojnë trajnime për ngritjen e kapaciteteve të zyrtarëve të Agjencisë, të cilët mirren me ofrimin e ndihmës juridike falas;
- Agjencia ka një sistem funksional për mbledhjen e të dhënave lidhur me përfituesit e ndihmës juridike falas dhe shërbimet e ofruara, për të cilat ka edhe raportime në intervale të rregullta. Megjithatë, mungesa e koordinimit ndërinstitutional me institucionet e pavarura kushtetuese dhe jo sa duhet edhe me shoqërinë civile, ndikon në mospërditësimin real dhe të rregullt me të dhënat e tyre, gjë e cila paraqitet si problem i veçantë.

7.3 Unifikimi i ndihmës juridike falas në Kosovë

Nga analiza ligjore e realizuar del se është i nevojshëm rishikimi i Ligjit për Ndhmë Juridike Falas dhe ligjeve të tjera që ndërlidhen me këtë fushë, duke bërë ndryshimet dhe plotësimet e nevojshme, me qëllim të harmonizimit të tij me legjislacionin tjetër në fuqi, por edhe për të saktësuar kompetencat e institucioneve përgjegjëse për zbatimin e këtij ligji si dhe, për të saktësuar më tej se Agjencia për Ndhmë Juridike Falas duhet të jetë i vetmi institucion që duhet të mirret me sistemin e Ndhmës Juridike Falas në Kosovë. Në këtë aspekt, Agjencia për Ndhmë Juridike Falas, do të duhej menduar që në të ardhmen me ndryshime dhe plotësimet ligjore të shndërrohet në një institucion që të bëhet ombrella e të gjitha formave të mbrojtjes dhe ndihmës juridike falas kurdo që ka kosto buxhetore, të cilën e mbulon shteti. Kjo edhe për

faktin se aktualisht nuk ka një kontroll të cilësisë dhe saktësisë së të dhënave për përfaqësimet dhe ndihmën juridike që ofrohet nga institucionet e ndryshme, gjë që sfidojnë sigurimin e cilësisë të lartë të të dhënave për nivelin e ofrimit të ndihmës juridike me mjete buxhetore të shtetit nga ana e institucioneve të ndryshme, duke përfshirë edhe ndihmën juridike, e cila ofrohet nga organizata vendore dhe ndërkombëtare.

8. PËRFUNDIME DHE REKOMANDIME

8.1 PËRFUNDIME

8.1.1. Mekanizmat ekzistues për ofrimin e ndihmës juridike falas kanë mangësi, prej të cilave vendimtare janë:

- ndihma juridike falas nuk është e qasshme për një numër të madh të qytetarëve;
- nuk ekziston mundësia për të mbledhur të dhëna të besueshme statistikore në nivel të të gjithë shtetit, të cilat janë të nevojshme për planifikimin dhe menaxhimin e suksesshëm të sistemit të ndihmës juridike;
- nuk ka mundësi të mblidhen të dhëna të plota dhe të sakta të cilat do të ofronin një pasqyrë të shkallës së efikasitetit të mekanizmave ekzistues, analizën e kostos dhe hartimin e planeve financiare;
- nuk është vendosur kontroll i mirëfilltë i cilësisë së shërbimeve të ndihmës juridike dhe ofruesit e ndihmës juridike falas nuk janë mjaftueshëm të motivuar për të ofruar shërbime cilësore të ndihmës juridike;
- situata shumëvjeçare e pafavorshme në gjyqësor në tërësi në trajtimin e rasteve me efikasitet ka shkaktuar probleme;
- një pjesë e qytetarëve sot nuk janë veçanërisht të njohur me parimet dhe procedurat ligjore, ata nuk janë të vetëdijshëm për të drejtat e tyre a për mënyrat se si mund të ushtrojnë dhe mbrojnë të drejtat e tyre;
- pasojat negative të situatës ekzistuese në fushën e ofrimit të ndihmës juridike sjellin domosdoshmërinë e ndërtimit sa më të shpejtë të një infrastrukture moderne normative dhe ligjore për ndihmën juridike dhe krijimin e një sistemi efikas të ndihmës juridike falas, ku duhet të ketë më shumë koordinim ndërinstitutional edhe me organizatat e shoqërisë civile, të cilat merren me ofrimin e Ndihmës Juridike Falas.

8.2 REKOMANDIME

8.2.1. Sistemi i ndihmës juridike falas në Republikën e Kosovës duhet të bazohet në:

- lehtësimin e qasjes në shërbimet e ndihmës juridike falas për të gjithë personat në nevojë, nëpërmjet shtrirjes së ndihmës juridike falas në të gjitha komunat ku nuk ka zyra përkatëse të ANJF;
- ripërsëritjen e kampanjave për njoftimin e qytetarëve se ekziston platforma për ndihmën juridike falas;
- identifikimin e nevojave të përfituesve të shërbimeve të ndihmës juridike falas;
- barazinë e shfrytëzimit të ndihmës juridike falas dhe ndalimin e diskriminimit të përfituesit të shërbimeve të ndihmës juridike falas;
- efikasitetin dhe qëndrueshmërinë e sistemit të ndihmës juridike falas;

- mirëmbajtjen dhe avancimin e burimeve ekzistuese në fushën e ofrimit të ndihmës juridike falas;
- sigurimin dhe nxitjen për partneritetet dhe koordinimin e aktiviteteve të ofruesve të shërbimeve të ndihmës juridike falas;
- krijimin e kushteve për specializimin e ofruesve të shërbimeve të ndihmës juridike falas për çështje të veçanta juridike;
- planifikimin e drejtë buxhetor duke synuar mbulueshmërinë e plotë të rasteve sipas procedurave të caktuara gjyqesore për të gjitha kategoritë e në veçati rastet e marginalizuara;
- transparencën e të gjitha formave të aktiviteteve lidhur me menaxhimin dhe vendimmarrjen në sistemin e ndihmës juridike falas;
- monitorimin, kontrollin dhe përmirësimin efikas të cilësisë së shërbimeve të ndihmës juridike falas;
- rishikimin dhe avancimin e procedurave për monitorimin dhe vlerësimin e ndihmës juridike falas dhe vlerësimin e performancës së ofruesve;
- mbledhjen dhe analizimin periodik të të dhënave përkatëse statistikore.

8.2.2. Formula e financimit për shërbimet e ndihmës juridike falas:

- Kostimi adekuat i shërbimeve të ndihmës juridike falas dhe përcaktimi i formulës së financimit duhet të nxjerrë koston për njësi për secilin përfitues për shërbime të ndihmës juridike falas si dhe duhet të marrë parasysh kriteret dhe indikatorët socialë në komuna.

8.2.3. Ndryshimet e Rregullores për Organizimin dhe Sistematizimin e vendeve të punës:

• Organizimi dhe Sistematizimi i vendeve të punës si dhe profilizimi i funksioneve dhe pozitave (vendet e punës) brenda Agjencisë duhet të bëhet në pajtim me Ligjin Nr. 06/l -113 për Organizimin dhe Funksionimin e Administratës Shtetërore dhe të Agjencive të Pavarura. Në këtë drejtim duhet të ndodhë krijimi dhe organizimi i një strukture funksionale për të gjitha strukturat organizative, me disa njësi brenda Agjencisë, si në nivelin qendror, ashtu edhe në nivelin e Zyrave Rajonale, me profile të ndara akademike dhe sipas kategorive të personave në nevojë për mbrojtje dhe ndihmë juridike falas, që do të kryejnë funksione dhe detyra në fusha specifike.

• Agjencia duhet të ketë rregulloren e brendshme si dhe strukturën organizative bazuar në Funksionimin e Administratës Shtetërore dhe të Agjencive të Pavarura.

8.2.4. Nga aspekti strukturor dhe funksional, rekomandohet:

- Ministria përkatëse duhet të përcaktojë formulën e punësimit të zyrtarëve të ndihmës juridike falas në Kosovë konform nevojave të popullatës dhe krijimi i standardeve minimale për përcaktimin e ngarkesës së stafit dhe numrit mesatar të rasteve. Këto standarde duhet të parashohin edhe profilizimin akademik dhe profesional si dhe diversitetin gjinor e etnik në mesin e shërbyesve civilë, konform nevojave të popullatës.
- Rritja e numrit të zyrtarëve me profile të caktuara sipas kompetencave ligjore për ofrimin e ndihmës juridike falas në të gjitha strukturat e Agjencisë është e paalternativë.
- Sigurimi i hapësirave të mjaftueshme dhe të përshtatshme të punës për Agjencinë, e gjithashtu edhe zyrave lokale, të cilat nuk i posedojnë këto hapësira.

- Pajisja me automjete shtesë për stafin e Agjencisë për ofrimin e ndihmës juridike falas, sidomos për shërbimet mobile. Pajisja me automjete duhet të bëhet në proporcion me numrin e banorëve dhe numrin e rasteve në zyrat rajonale të ndihmës juridike falas në komuna.
- Furnizimi me inventar (kompjuterë, printerë dhe pajisje të tjera të zyrës) për të mundësuar funksionimin e nevojshëm të zyrave të Agjencisë për ndihmë juridike falas.
- Rishikimi i organogramit të Agjencisë dhe rishikimi i përshkrimeve të punës së stafit.
- Hartëzimi i shërbimeve ekzistuese të ndihmës juridike falas dhe nevojave aktuale në secilën komunë, për të identifikuar saktësisht shërbimet që mungojnë dhe për të planifikuar zhvillimin e tyre. Kjo do të ndihmonte në planifikimin real vjetor të shërbimeve konform nevojave si dhe planifikimin buxhetor të bazuar në dëshmi.
- Përcaktimi i shërbimeve të ndihmës juridike falas të cilat mund të ofrohen nga Agjencia. Shërbimet të cilat nuk mund të ofrohen nga Agjencia, duhet të paraqiten në planin vjetor për të pasë mundësinë e vlerësimit të kostos financiare për angazhimin e avokatëve, si dhe inkurajimin dhe mbështetjen gjithnjë e më të madhe të sektorit joqeveritar dhe të klinikave ligjore nëpër fakultete për disa shërbime të ndihmës juridike falas që ato mund t'i kryejnë, krahas formimit të tyre profesional.
- Ngritja e kapaciteteve të Agjencisë për planifikimin buxhetor dhe menaxhimin e buxhetit për shërbimet e ndihmës juridike falas.
- Të kryhet një auditim i performacës nga Zyra Kombëtare e Auditimit rreth ofrimit të ndihmës juridike në Kosovë.
- Të sigurohet buxhet i mjaftueshëm duke siguruar respektimin e plotë të kërkesave që dalin nga Ligji bazik dhe ai i plotësuar në vitin 2022 për ndihmën juridike falas.
- Mungesa e buxhetit rrezikon diskriminimin klasik të të drejtave të qytetarëve në realizimin e të drejtave të tyre duke pranuar shërbimet e ndihmës juridike falas.
- Të sigurohet mbulueshmëria buxhetore për ANJF dhe kjo e fundit duhet të mbulojë edhe shpenzimet e ekspertizave të ndryshme dhe shpenzimet e tjera shtesë që derivojnë nga procedurat gjyqësore, duke mos zhagatur dhe stërzgatur proceset gjyqësore.
- Përcaktimi i metodologjisë së monitorimit dhe mjeteve të vetëvlerësimit brenda strukturave të Agjencisë dhe Ministrisë për të siguruar cilësi të shërbimeve të ndihmës juridike falas.
- Adresimi i rekomandimeve nga raportet e auditimit duke synuar ngritjen e llogaridhënies dhe transparecës.
- Rishikimi dhe modifikimi i bazës së të dhënave të Agjencisë dhe gjetja e modaliteteve për menaxhimin e të dhënave me qëllim të informimit në kohë reale, duke përfshirë edhe të dhënat për përfituesit e ndihmës juridike falas nga ofruesit e saj joqeveritar si dhe monitorimi dhe vlerësimi i vazhdueshëm.
- Krijimi i një databaze financiare dhe lidhja me databazën e të dhënave të ndihmës juridike falas për identifikimin e përmbushjes së vlerës së kontratës sipas tarifës së caktuar për avokatët.
- Avancimi i bashkëpunimit ndërmjet Agjencisë, KPK-së, KGJK-së, OAK-së dhe OJQ-ve të autorizuar për ofrimin e shërbimeve të ndihmës juridike falas.